

LIBERTA` TAL-ESPRESSJONI

ART 10 KAP 319 TAL-LIGIJIET TA' MALTA

ART 41 TAL-KOSTITUZZJONI TA' MALTA

BANNER

KAP 552 TAL-LIGIJIET TA' MALTA

LN 36 TAL-2018

NON EZAWRIMENT TA' RIMEDJI ORDINARJI

KWALITA` TA' LIGI

QORTI CIVILI - PRIM' AWLA

(SEDE KOSTITUZZJONALI)

MHALLEF

ONOR. LORRAINE SCHEMBRI ORLAND
LL.D., M.Jur. (Eur.Law), Dip.Trib.Eccles.Melit.

Seduta ta' nhar it-Tlieta, 16 ta' Lulju 2019

Kawza Numru : 1

Rikors Kostituzzjonalni Numru : 79/2018/LSO

**L-Avukat Peter Caruana
Galizia (ID 30056M),
Matthew Caruana Galizia (ID
130886M), Andrew Caruana
Galizia (ID 384287M) u Paul
Caruana Galizia (ID 8989M)**

vs

L-Awtorita` tal-Ippjanar

II-Qorti,

I. PRELIMINARI.

Rat ir-rikors Kostituzzjonalni tal-Avukat Peter Caruana Galizia (ID 30056M), Matthew Caruana Galizia (ID 130886M), Andrew Caruana Galizia (ID 384287M) u Paul Caruana Galizia (ID 8989M) datat 3 ta' Awwissu 2018 fejn esponew: -

1. Illi fis-16 t'Ottubru 2017 Daphne Caruana Galizia sfat assassinata permezz ta' tqegħid ta' bomba fil-karozza tagħha.
2. Illi bdiet investigazzjoni mill-Pulizija dwar dan l-omicidju, li tulha l-esponenti bdew jingħataw informazzjoni skarsa hafna fuq il-progress tagħha; (*Ara s-sentenza l-Avukat Peter Caruana Galizia et vs il-Kummissarju tal-Pulizija (95/2017 SM deciza fit-12 ta' Gunju 2018 mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili fil-Gurisdizzjoni Kostituzzjonal tagħha), fejn gie kkostatat mill-Qorti li: "jirrizulta li effettivament ir-rirkorrenti kienu qed jigu sistematikament injorati mill-investigaturi"); izda li wasslet għat-tressiq ta' tliet persuni l-qorti indagati bl-ezekuzzjoni tal-assassinju, u nbđiet kumpilazzjoni tal-evidenza fil-konfront ta' dawn it-tliet persuni.*

3. Illi sussegwentament l-esponenti ma gew infurmati bl-ebda progress ghar-rigward it-tfittxija ta' min ordna l-qtil ta' Daphne Caruana Galizia, ghalkemm bdew jghaddu x-xhur mill-assassinju tagħha u, *di piu'*, ingħataw x'jifħmu li l-kaz kien qed jigi kkunsidrat magħluq *in vista* tal-arresti u ttressiq fuq imsemmi.¹

4. Illi fl-31 ta' Marzu 2018, l-esponenti, li huma r-ragel u t-tfal (u għalhekk l-eredi) ta' Daphne Caruana Galizia, wħalu *banner* ma' propjeta' privata fi Triq l-Ifran, il-Belt Valletta (ritratt tal-*banner* hawn anness u mmarkat Dok A), bil-kliem:

"Why aren't Keith Schembri and Konrad Mizzi in prison, Police Commissioner?

Why isn't your wife being investigated by the police Joseph Muscat?

Who paid for Daphne Caruana Galizia to be blown up after she asked these questions?"

5. Illi ftit jiem wara, twahhlet 'Avviz biex Tieqaf u ta' Twettiq rigward Billboards u Riklami' mill-Awtorita' intimata mal-faccata tal-istess proprjeta' datata 3 t'April 2018 (kopja

¹ Ara risposta tal-Avukat Generali, il-Kummissarju tal-Pulizija u d-Deputat Kummissarju tal-Pulizija Silvio Valletta ghall-kawza pprezentata mill-esponenti 95/2017 SM, fejn dawn jghidu: "Illi mingħajr pregudizzju għal din il-linja, ir-rikorrenti għandhom jirrevedu l-pozizzjoni tagħhom ukoll fid-dawl tal-arresti li saru u tal-proceduri li issa bdew quddiem il-Qorti fil-konfront ta' persuni indagati li wettqu dan id-delitt."

tieghu hawn anness u mmarkat Dok C) ghat-tnehhija tal-istess *banner stante* allegat ksur tar-regolamenti tal-Avviz Legali 36 tal-2018 u l-provvedimenti tal-pjanijiet tal-izvilupp.

6. Illi fis-7 t'April 2018, il-*banner* tnehha.

7. Illi peress illi l-esponenti ma kienux konxji, dak iz-zmien, tal-fatt li t-tnehhija tal-*banner* saret mill-awtoritajiet, irrapurtaw is-serq tagħha lill-Pulizija (numru tar-rapport: 15450/1/2018).

8. Illi fil-15 t'April 2018, l-esponenti regħhu tellghu *banner* (ritratt tieghu hawn anness u mmarkat Dok D) fuq l-istess projeta' privata bil-kliem:

"Why aren't Keith Schembri and Konrad Mizzi in prison, Police Commissioner?

Why isn't your wife being investigated by the police, Joseph Muscat?

Who paid for Daphne Caruana Galizia to be blown up after she asked these questions?

This is our second banner our first got stolen. "

9. Illi minghajr ebda pre-avviz, dan il-*banner* tnehha u ttiehed minn fuq il-post inqas minn tnax-il siegha wara li ttella', prezumabbilment mill-Awtorita' intimata.

10. Illi dan l-agir min-naha tal-awtoritajiet huwa abbuiv u maghmul ghall-iskop uniku li jigi mittieffes id-dritt tal-espressjoni hielsa tal-esponenti bl-effett illi ma jkunux jistghu jwasslu l-messagg taghhom. Dan l-iskop huwa car u manifest fil-fatt illi l-banner tal-esponenti bl-ebda mod ma jaqa' taht ir-regolamenti citati mill-awtorita' intimata *stante li skont l-Avviz Legali 36 tal-2018:*

- "billbord" tfisser kull reklam id-daqs ta' jew ikbar minn sitt metri kwadri ($6m^2$) li huwa immuntat fuq kull struttura, kemm jekk indipendenti jew immuntat mal-hajt, kemm jekk b'mod permanenti kif ukoll b'mod temporanju u liema *billbord* ma huwiex direttament relatat mar-reklamar ta' prodotti mibjuga jew attivitajiet li jkunu qed isiru fis-sit tal-billbord;
- "reklam" tfisser kull kelma, ittra, mudell, sinjal, kartellun, tabella, avviz, disinn jew xbiha, sew jekk illuminata sew jekk le, li għandha xorta ta' u hija uzata għal kollox jew f-parti għal skop ta' reklam, avviz jew direzzjoni, inkluzi kull stekkat jew struttura simili uzata jew adattata ghall-uzu ta' wiri ta' reklami; ²
- **3.(1) Ebda reklam** ma għandu jintwera fi kwalukwe post li jkun jidher mit-triq, u ebda vettura ta' reklamar ma għandha titqiegħed, fit-triq jew fi kwalsijasi post li jkun jidher mit-triq, mingħajr il-permess tal-Awtorità moghti taht dawn ir-

---

² Sottolinjar tal-esponenti

regolamenti u l-Iskedi I u II, kemm-il darba dan ma jkunx reklam li ghalih ikun japplika r-regolament 4.³

11. Illi ghalhekk huwa car illi l-esponenti kellhom kull dritt li jwahhlu l-banners imsemmija minghajr ebda permess mill-awtorita' intimata u li t-tnehhija tal-banners imsemmija kienet kjarament abbużż tal-poter moghti lill-Awtorita' tal-İppjanar taht l-istess Regolamenti, liema abbużż ta' poter jamonta għal vjolazzjoni tad-dritt tal-esponenti li jesprimu ruhhom u li jwasslu messagg tagħhom (avolja fil-verita' l-banners ikkonsistew biss f'sensiela ta' mistoqsijiet), it-tnejn drittijiet protetti mill-Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-Artikolu 10 tal-Konvenzjoni Ewropea.

12. Illi dan il-fatt ingab a konjizzjoni tal-Awtorita' intimata mill-esponenti permezz ta' ittra uffijali datata 16 t'April 2018 li ggib in-numru 1278/18 (kopja hawn annessa u mmarkata Dok E), għal liema ittra, l-esponenti rcevew risposta uffijali imperjuza mill-Awtorita' intimata (kopja hawn annessa u mmarkata Dok F) fejn stqarret illi:

"Effettivament, jirrizulta li l-"jedd" minnkom pretiz m'huwiex dak tal-liberta` tal-espressjoni "minghajr indhil sproporzjonat", izda l-entitlement li jidhril kom li għandkom li tagixxu b'mod arbitrarju u bi ksur flagrant tal-ligijiet tal-pajjiz."

---

³ Sottolinjar tal-esponenti

13. Illi *in vista* ta' din ir-risposta dizappuntanti, l-esponenti ma setghux hlied jiprocedu b'din il-kawza sabiex jitolbu protezzjoni tad-drittijiet tagħhom minn din il-Qorti.

Għaldaqstant u għar-ragunijiet suesposti, l-esponenti umilment jitolbu li din il-Qorti, praevia kull dikjarazzjoni li jidhrilha li hija xierqa u opportuna:

- 1) Tiddikjara li l-applikazzjoni u l-interpretazzjoni mill-Awtorita' intimata tar-Regolamenti kontenuti fl-Avviz 36 tal-2018 li wasslet ghall-hrug tal-'Avviz ta' Twaqqif u Twettiq rigward Billboards u Riklami' jammonta għal interferenza mhux gustifikata, sproportionata u mhux mehtiega f'socjeta` demokratika u għalhekk għal vjolazzjoni tal-Artikolu 10 tal-Konvenzjoni Ewropea inkorporata fil-Ligijiet ta' Malta permezz ta' Kapitolo 319 u tal-Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni ta' Malta;
- 2) Mingħajr pregudizzju ghall-ewwel talba, tiddikjara li t-tnejhija tal-banners minn fuq proprieta` privata tammonta fiha nnifisha għal interferenza mhux gustifikata, sproportionata u mhux mehtiega f'socjeta` demokratika u għalhekk għal vjolazzjoni tal-Artikolu 10 tal-Konvenzjoni Ewropea inkorporata fil-Ligijiet ta' Malta f' Kapitolo 319 u tal-Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni ta' Malta;
- 3) Tagħti dawk ir-rimedji effettivi li jidhrilha li huma xierqa sabiex l-esponenti jitqiegħdu fl-istat li kienu qabel ma saret il-vjolazzjoni;

- 4) Tillikwida ammont ta' kumpens xieraq ghal tali vjolazzjoni u tikkundana lill-Awtorita' intimata thallas l-ammont hekk likwidat lill-esponenti.

Bl-ispejjez.

Rat li din ir-rikors gie appuntat ghas-smigh ghas-seduta tat-2 ta' Ottubru 2018 u ordnat in-notifika tal-istess rikors lill-intimat b' ghoxrin (20) jum zmien ghar-risposta.

Rat ir-risposta tal-Awtorita` tal-Ippjanar datata 17 ta' Awwissu 2018 a fol 19 tal-process fejn esponiet bil-qima:

1. Preliminarjament, dina I-Onorabbi Qorti għandha tirrifjuta milli twettaq is-setghat Kostituzzjonal/Konvenzjonali tagħha, u dan skont kif provdut fil-proviso għat-tieni subinciz tal-Artikolu 4 tal-Kap. 319 tal-Ligijiet ta' Malta u l-proviso għat-tieni sub-inciz tal-Artikolu 46 tal-Kostituzzjoni, billi r-rikorrenti kellhom mezzi xierqa ta' rimedju disponibbli ghalihom skont il-Ligi tal-Ippjanar (*Ara I-Artikolu 97 tal-Kapitolo 552 tal-Ligijiet ta' Malta u I-Artikoli 13, 36 u 50 tal-Kapitolo 551 tal-Ligijiet ta' Malta*), li bihom setghu jikkontestaw il-hrug tal-Avviz biex Tieqaf u ta' Twettiq numru 68/18. Ir-rikorrenti ma kkontestawx l-Avviz in-kwistjoni bil-mezzi li tati I-Ligi u allura huma gew li ssokkombew, accettaw u rrikonoxxew l-ordni kontenuta fl-istess Avviz.
2. Illi fil-mertu, u bla ebda hsara ghall-premess, t-talbiet attrici huma nfondati fil-fatt u fid-dritt, u huma sempliciment

frivoli u għandhom għalhekk jigi michuda bl-ispejjeż. Dan m'huwiex kaz fejn l-Awtorita', b'ghemil tagħha (konsistenti fil-hrug u l-ezekuzzjoni tal-enforcement notice numru 68/18), xekklet b'xi mod l-ezercizzju tal-jedd tar-rikorrenti għal-liberta' tal-espressjoni, hekk kif imħares fl-Artikolu 10 tal-Konvenzjoni Ewropea u/jew l-Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni ta' Malta. Dan hu kaz fejn ir-rikorrenti qed jippretendu li għandhom/kellhom id-"dritt" li jagixxu u biksur flagranti tal-Ligijiet tal-Ippjanar — u dan billi wettqu zvilupp, (Ara l-Artikolu 70 (2) tal-Kap. 552 tal-Ligijiet ta' Malta) konsistenti fit-twahħil ta' billboard mal-faccata ta' fond residenzjali, mingħajr ma talbu u wisq anqas kisbu permess għal dan kif mehtieg skont il-Ligi.

3. Illi r-rikorrenti jsawru l-pretenzjonijiet tagħhom f'din il-kawza, fost ohrajn, fuq l-asserzjoni nfondata tagħhom li "*I-banner ... bl-ebda mod ma jaqa' taht ir-regolamenti citati mill-Awtorita'*". Incidentalment, id-dispozizzjonijiet tal-Ligi citati mir-rikorrenti, li skont huma "jsahhu" din il-pretenzjoni tagħhom, fil-verita' ma jagħmlu xejn ghajr ikkonfermaw li I-banner in kwistjoni jikkwalifika bhala *billboard*, u għalhekk jikkostitwixxi zvilupp skont it-tifsira mogħtija fl-Artikolu 70 (2) tal-Kap. 552 tal-Ligijiet ta' Malta, li għaliex kien mehtieg permess mahrug mill-Awtorita' tal-Ippjanar. Bizzejjed jingħad li, kif jixhdu r-ritratti prezentati mir-rikorrenti nfushom ("Dok A" u "Dok C" annessi mar-rikors), I-banner in kwistjoni, bl-avviz/*announcement* (li kif jghidu r-rikorrenti "*jwassal tal-messagg tagħhom*") muri fuq l-istess *banner*, kien akbar minn sitt metri kwadri, u kien immuntat mal-hajt ta' post, ossia fond residenzjali, li jidher mit-triq. Ir-rikorrenti

la qatt talbu u wisq anqas kisbu permess tal-izvilupp għat-twahħil ta' dan il-*billboard* kif mehtieg skont il-Ligi. B'hekk t-twahħil ta' dan il-*billboard* hu ex *lege* meqjus bhala zvilupp illegali u jammonta għal *causa illecita*. Dan fl-ahhar mill-ahhar hu stat ta' fatt li r-rikorrenti stess irrikonoxxew u accettaw meta deliberatament ghazlu li ma jikkontestawx, bil-proceduri opportuni ta' appell, l-istess *enforcement notice* mahrug kontra tagħhom.

4. Id-decizjoni jew l-agir tal-Awtorita' tal-Ippjanar li qed jilmentaw minnu r-rikorrenti jikkonsisti fit-twettiq l-obbligu legali tal-istess Awtorita' li tmexxi, kif fil-fatt mexxiet, bil-proceduri t'infurzar opportuni sabiex jitnehha l-*billboard* mmuntat mir-rikorrenti bi ksur car u manifest tal-ligi li tirregola' l-erezzjoni u z-zamma tal-billboards.

5. Ir-rikorrenti jinsistu dwar id-dritt fundamentali tagħhom "li jesprimu ruhhom u li jwasslu il-messagg tagħhom". L-espressjoni tal-fehmiet tar-rikorrenti, u t-twassil ta' dan il-messagg tagħhom, ma jistgħu qatt iservu bhala paraventu għat-twettiq ta' attivita' kondotta lil hinn mir-regolamenti, bla ebda restrizzjoni jew limitazzjoni, u bl-insistenza ta' zamma ta' *billboard* li jikkostitwixxi zvilupp illegali.

6. Ir-rikorrenti jaslu sabiex jiddeskrivu t-twegiba tal-Awtorita', ghall-ittra ufficjali mressqa minnhom, bhala wahda "imperjuza". Hu biss l-agir abbużiv u lleġali mwettaq mill-istess rikorrenti, u l-pretenzjonijiet li fuqhom qegħdin issa jsawru din l-azzjoni tagħhom, li għalihom tghodd din

id-deskrizzjoni. Ghaliex hadd ma jista' jippretendi, kif qed jippretendu r-rikorrenti, li jkollu xi esenzjoni specjali mill-qafas ta' ligijiet li jirregolaw dan il-pajjiz (li jghoddu b'mod indiskriminat ghal kullhadd), bil-pretest li jrid isemma' l-opinjoni tieghu. Altrimenti, jkun ifisser li kull min jidhirlu li jrid isemma' l-oppinjoni tieghu, ikun jista' jagħmel dan b'dispett lejn il-ligijiet tal-pajjiz, u jkollna anarkija.

7. Kulhadd għandu l-jedd għal-liberta' tal-espressjoni. Dan hu jedd għandu jigi mhares b'zelu; izda dan biss kemm-il darba din il-liberta' tigi ezercitata skont il-Ligi. Inkella, ma tibqax liberta' ta' espressjoni imma tigi mibdula f'ezercizzju arbitriju, jekk mhux abbuż, ta' jedd. L-Awtorita' għal darb'ohra ittenni li f'dan il-kaz, il-"*jedd*" pretiz mir-rikorrenti m'huwiex dak tal-liberta' tal-espressjoni mingħajr indhil sproporzjonat, izda l-*entitlement* li jidhrilhom li għandhom li jagixxu b'mod arbitrarju u bi ksur flagrant tal-Ligijiet tal-pajjiz.

8. Jingħad bla tlaqliq li pretensjoni bazata fuq illegalita', kif inhi dik imressqa mir-rikorrenti f'dan il-kaz, ma tista' qatt tammonta għal jedd li għandu jigi kawtelat minn Qorti, anqas jekk meqjusa mill-ottika aktar wiesgha solitament adoperata fi procedura bhal din.

9. Ir-rikorrenti l-ewwel wahhlu, għal darba, darbtejn, *banner* mal-faccata ta' fond residenzjali bi ksur tal-ligi, u issa qed juzaw bhala pretest id-dritt li jesprimu ruhhom u li jwasslu il-messagg tagħhom, biex jingħatalhom privilegg konsistenti fin-nuqqas ta' osservanza tar-regolamenti

emergenti mil-ligi. Dan hu effettivament ir-rimedju li r-rikorrenti qeghdin jitolbu li jinghatalhom minn dina I-Onorabbli Qorti - u cioe' li jigu kawtelati fl-abbuz flagranti taghhom tal-Ligi, u dan mhux biss billi I-Qorti taghati "s-sigill ta' approvazzjoni tagħha" għal dan il-ksur tagħhom tal-Ligi, izda sahansitra billi tippremjahom, bi hlas ta' kumpens, talli wettqu din I-illegalita'. "Din il-Qorti ma (tistax tagħti protezzjoni fejn hemm stat ta' illegalita`, **hu min hu**. '(*Digriet moghti minn dina I-Onorabbli Qorti (diversament presjeduta) nhar it-13 ta' Gunju 2016, fl-atti tal-mandat ta' inibizzjoni numru 861/2016 AE fl-ismijiet "Rosette Thake u Dott.ssa Ann Fenech fil-kwalita' rispettiva tagħhom ta' Segretarju Generali u President tal-Kumitat Ezekuttiv tal-Partit Nazzjonalisti u għan-nom u in rappresentanza tal-Partit Nazzjonalisti v. 1. L-Awtorita' tal-Ippjanar għja I-Awtorita' ta' Malta dwar I-Ambjent u I-Ippjanar; u 2. L-Awtorita' għat-Trasport f'Malta)".*

10. Illi għalhekk ir-rikorrenti ma jistghux jilmentaw li (i) t-tahħdim tar-regolamenti tal-Avviz Legali 36 tal-2018 li wassal lill-Awtorita' tal-Ippjanar sabiex toħrog I-enforcement notice numru 68/18; jew (ii) I-ezekuzzjoni tal-istess enforcement notice min-naha tal-Awtorita' bl-azzjoni t'infurzar opportuna, fejn tnejha I-billboard illegali in kwistjoni; isarrfu f' "interferenza mhux gustifikata, sproporzjonata u mhux mehtiega" fl-ezercizzjoni tad-dritt tagħhom għal-liberta' tal-espressjoni. Il-kawzali dedotta f'din il-kawza m'hijiex il-jedd fundamentali tar-rikorrenti li jwasslu I-messagg tagħhom b'mod lecitu, imma I-jedd tar-rikorrenti li jwasslu dan il-messagg bla ebda restrizzjoni fost ohrajn bil-billboard illi kieni wahhal bla permess.

11. Id-“dritt” tar-rikorrenti li jwasslu l-messagg tagħhom specifikatament bl-uzu ta’ *billboard*, bla ebda restrizzjoni u addirittura kontra l-ligi, la hu dritt sancit taht il-Kostituzzjoni u lanqas taht il-Konvenzjoni. Agir bhal dan huwa inaccettabbli, punibbli, u certament li m’huwiex imhares bil-Ligi. B’hekk kull azzjoni meħuda mill-Awtorita’ sabiex twaqqaf l-illegalita’ mwettqa mir-rikorrenti ma tammonta bl-ebda mod għal ksur tal-Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni tal-Malta jew tal-Artikolu 10 tal-Konvenzjoni Ewropea tad-Drittijiet u Libertajiet Fundamentalji tal-Bniedem (kif inkorporata fl-Att dwar il-Konvenzjoni Ewropea I-Kap. 319 tal-Ligijiet ta’ Malta).

12. Ukoll, għar-ragunijiet kollha għiex mfissra f’din ir-risposta, ebda rimedju - inkluz dak ta’ hlas ta’ kumpens - m’ghandu jigi akkordat lir-rikorrenti ghall-agħir manifestament illegali tagħhom. Hawnhekk issir għal darb'ohra riferenza għat-tweġiba tal-Awtorita’ ghall-ittra ufficjali li kienet giet mressqa mir-rikorrenti nhar is-16 t'April 2018. Dak li nghad f’din ir-risposta — li r-rikorrenti ghogobhom jiddeskrivuh bhala kontenut imprejuz - m’huwa xejn ghajr riflessjoni tal-principji enuncjati mill-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza fl-ismijiet ‘John u Helen konjugi Vella u GV Gozo Developments Limited vs Il-Kummissarju tal-Artijiet et’ (deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fl-24 t'April 2015), fejn ingħad illi min jiehu vantagg billi jagħmel illegalita’ ma jistax jippretdendi li l-ligi tagħtih rimedju. "Dan huwa principiu ta' ordni pubbliku, biex tingheleb il-mentalita' li jaqbillek "tikkapparra" t-tgawdija bi

ksur tal-ligi biex forsi eventwalment l-illegalita' tkun sanzionata, mentalita' li tippremja lil min jikser il-ligi u tippenalizza lil min ifittex li jharisha f'kolloxi"-

Ghaldaqstant it-talbiet kollha tar-rikorrenti ma jimmeritawx akkoljiment u għandhom jigu michuda, bl-ispejjez kontra tagħhom, b' dana illi din l-Onorabbi Qorti għandha tiddikjara l-azzjoni tar-rikorrenti bhala wahda sempliciment frivola.

Rat il-verbali kollha tas-seduti inkluz dak tat-Tlieta, 4 ta' Gunju 2019, fejn meta ssejjah ir-rikors dehru d-difensuri tal-partijiet. Dehru r-rikorrent Dr Peter Caruana Galizia, u Oliver Magro in rappresentanza tal-Awtorita' tal-Ippjanar. Il-Qorti semghet it-trattazzjoni ta' Dr Therese Comodini Cachia u ta' Dr Ian Borg, liema trattazzjoni giet registrata fuq is-sistema eletronika. Il-kawza giet differita għas-sentenza għas-16 ta' Lulju 2019 fid-9:30a.m.

Hadet konjizzjoni tal-provi prodotti.

II. KONSIDERAZZJONIJIET

Illi b'din il-kawza, ir-rikorrenti qed jitkolbu l-protezzjoni tad-dritt tagħhom għal-liberta' tal-espressjoni, kif imharsa **bl-artikolu 10 tal-Konvenzjoni Ewropea ghall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem**, magħmula parti mil-ligi ta' Malta bis-sahha ta' l-Att dwar il-Konvenzjoni Ewropea (**Kap. 319 tal-Ligijiet ta' Malta**), 'il quddiem imsejjah "Il-Konvenzjoni", kif ukoll **bl-Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni ta'**

Malta, 'il quddiem imsejjah "**Il-Kostituzzjoni**". Dan billi tnehha, ghal darba darbtejn, *banner* li huma dendlu malfaccata ta' bini privat il-Belt, Valletta. Isostnu li kien hemm indhil sproporzjonat, u mhux gustifikat ragjonevolment jew mehtieg f'socjeta' demokratika, meta l-Awtorita' tal-Ippjanar ("Awtorita") ordnat it-tnehhija taghhom bl-applikazzjoni u interpretazzjoni tar-regolamenti rilevanti tal-**Avviz 36 tal-2018 u tal-Kap 552 tal-Ligijiet ta' Malta**.

Għaldaqstant qed jitolbu li din il-Qorti tagħti kull ordni xierqa sabiex jigi raddrizzat dan l-agir vjolattiv u jigu reintegrati fid-dritt tagħhom, oltre kumpens xieraq għal-lezjoni.

Illi l-Awtorita' opponiet għat-talba, billi eccep, in linea preliminari, li din il-Qorti għandha tagħzel li ma tkomplix tisma' dan il-kaz bl-applikazzjoni tal-proviso tal-artikolu **4(2) tal-Kap 319 u tal-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni**; u li t-talbiet huma semplicement frivoli u infondati fid-dritt billi f'dan il-kaz, ir-rikorrenti qed jippretendu li għandhom dritt li jagixxu bi ksur flagranti tal-ligijiet tal-ippjanar mingħajr l-ebda restrizzjoni. In sintesi, l-eccezzjonijiet fil-mertu huma fis-sens li r-rikorrenti qed jippretendu li d-dritt tagħhom ghall-espressjoni għandu jigi ikkawtelat mingħajr l-ebda restrizzjoni jew limitazzjoni u qed juzaww bhala paraventu ghall-agir illegali. Tghid ukoll li l-banner jikkostitwixxi zvilupp skont it-tifsira mogħtija bl-**Artikolu 70(2) tal-Kap 552 tal-Ligijiet ta' Malta** u twahhal mingħajr ma r-rikorrenti talbu l-permess mehtieg. Għalhekk l-Awtorita' agixxiet semplicement fit-twettieq tal-obbligu legali tagħha.

FATTI LI JEMERGU MILL-ATTI

Il-fatti principali mhumiex kontestati.

Fic-centru tal-kaz odjern hemm zewg *banners* li gew imwahhlin ma' proprjeta' privata bil-kliem :-

"Why aren't Keith Schembri and Konrad Mizzi in prison, Police Commissioner?

Why isn't your wife being investigated by the police, Joseph Muscat?

Who paid for Daphne Caruana Galizia to be blown up after she asked these questions?"

L-ewwel *banner* twahhal fit-31 ta' Marzu 2018 u sussegwentement tneħha fis-7 ta' April 2018 fuq ordni tal-Awtorita' intimata wara li twahhal 'Avviz biex Tieqaf u ta' Twettiq rigward Billboards u Riklami' mal-faccata tal-istess proprjeta' datata 3 t'April 2018 stante allegat ksur tar-regolamenti tal-**Avviz Legali 36 tal-2018** u l-provvedimenti tal-pjanijiet tal-izvilupp.

Ir-rikorrenti tellghu t-tieni *banner* bl-istess messagg fil-15 ta' April 2015 fuq l-istess proprjeta' privata. Fit-tieni *banner* kien hemm zieda bil-kliem "*This is our second banner our first got stolen.*"

Dan it-tieni *banner* tneħha fi ftit sīgħat mill-Awtorita' intimata.

Dan kollu sehh fl-isfond tal-assassinju tal-gurnalista Daphne Caruana Galizia, mart u omm ir-rikorrenti rispettivament, li sehh fis-16 ta' Ottubru 2017 permezz ta' bomba li tqegħdet fil-vettura tagħha. Ir-rikorrenti jilmentaw li minkejja li tressqu b'kumpilazzjoni tliet persuni fuq suspett li kkommettew id-delitt materjalment, sallum nghataw informazzjoni skarsa hafna fuq il-progress tal-investigazzjoni mill-Pulizija għar-rigward tat-tfittxija ta' min seta' ordna l-qtil ta' Daphne Caruana Galizia. Anzi skont kif xehed l-Avukat Peter Caruana Galizia, il-Pulizija tawhom x'jifhmu li l-kaz kien magħluq mal-arrest tat-tliet persuni li prezentement għaddejjin minn proceduri ta' kumpilazzjoni.

Jirrizulta li r-rikorrenti gabu dawn il-fatti a konjizzjoni tal-Awtorita' intimata permezz ta' ittra ufficjali datata 16 t'April 2018 (Itt.Uff. Nru.1278/18), għal-liema ittra l-Awtorita' wiegbet billi opponiet u addebitat lir-rikorrenti *agir "arbitrarju u bi ksur flagranti tal-ligijiet tal-pajjiz."*

Illi l-Avviz biex Tieqaf u ta' Twettiq rigward Billboards u Reklami (Dok B a fol 8) inhareg fit-3 ta' April 2018 taht il-firma ta' Kevin Ciantar, ghac-Chairperson Ezekuttiv, u huwa indirizzat wieħed lill-Owner, u l-ieħor lill-Occupier. Mill-istess Avviz jirrizulta li l-ksur tal-kontroll tal-ippjanar jikkonsisti fli "Twahhal billbord/"banner", *mal-faccata, mingħajr il-permess mehtieg.*" Fl-istess Avviz hemm l-ordni

biex jitnehha l-imsemmi *billboard/banner*, inkluz kull stekkat jew struttura simili "*b'mod immedjat*", u fin-nuqqas fih it-twissija li l-Awtorita' għandha s-setgha li tidhol fil-proprijeta' biex tneħhi kull illegalita` msemija f'dan l-Avviz.

Provi u Xhieda

Illi gie esebit l-enforcement file numru ECF 68/18. Jirrizulta mir-rapport tal-ufficial tal-inforzar datat it-3 ta' April 2018, li rcieva struzzjonijiet biex johrog enforcement notice rigward "a large black canvas sign (with white and red writing) fixed onto the 1st and 2nd floor balconies of properties 31-32, Old Bakery Street, Valletta." Is-sid ma kienx magħruf. Skont dan ir-rapport il-kaz kien trattat bhala wieħed urgjenti.

"Case was discussed with management and it was agreed that enforcement notice (adverts) is to be issued on the owner and occupier."

Xehed ir-rikorrent, **I-Avukat Dottor Peter Caruana Galizia**, b'affidavit (fol 65) fejn ta r-retroxxena li wassal għal din il-kawza. Martu Daphne Caruana Galizia kienet għurnalista investigattiva li, l-aktar permezz tal-blog tagħha bl-isem *Running Commentary*, kienet tikteb fuq il-korruzzjoni fl-ogħla livelli tal-Gvern ta' Malta. Qal li hu u uliedu huma konvinti li l-qtil tagħha huwa relatat mal-kitba tagħha u li dan sehh minhabba s-sens ta' impunita' fil-pajjiz fejn ma hemm l-ebda reazzjoni jew investigazzjoni mill-istituzzjonijiet tal-pajjiz. Qal li minkejja li tressqu tliet persuni mixlija bl-ezekuzzjoni tal-assassinju ta' martu,

huma konvinti kien hemm persuna li qabbar lil min kien respsabbli materjalment ghall-qtil biex jagħmel dan id-delitt.

Minkejja li ghaddew xhur mill-arrest u mill-bidu tal-kumpilazzjoni, la hu u lanqas uliedu ma nghataw iktar informazzjoni dwar il-progress għar-rigward it-tfittxija ta' min ordna l-qtil tagħha. Anzi nghataw l-impressjoni li l-kaz kien qed jigi kkunsidrat magħluq.

Għalhekk u sabiex issir pressjoni fuq l-awtoritajiet kompetenti, kisbu l-permess mis-sidien tal-proprijetà privata fi Triq l-Ifran, il-Belt Valletta, biex iwahħlu l-banner in mertu. Huwa talab parir legali jekk kellux bzonn permess għal din l-azzjoni, izda nghata parir li l-permess kien mehtieg biss f'kaz ta' reklam.

"Għali ja dan kien purament messagg ta' natura politika fil-kontroversja fil-pajjiz dwar l-istat ta' impunita', li, fl-opinjoni tieghu, għen biex il-qtil ta' marti seta' kien possibbli."

Qal li ftit jiem wara li wahħlu l-banner fil-31 ta' Marzu 2018, twahhal l-Avviz biex Tieqaf u ta' Twettiq rigward Billbords u Riklami mill-Awtorita' mal-faccata tal-bini. Hu ma kienx notifikat b'dan izda rah b'kumbinazzjoni meta ghadda minn hemm wara li kien irritorna minn gimgha safar.

Fis-7 ta' April 2018, cioe` qabel it-terminu ta' 15-il gurnata mogħti ghall-appell skont **l-artikolu 86(12) tal-Kap 504 tal-Ligijiet ta' Malta**, il-banner tnejha. Għalhekk ma kienx

hemm skop li jappella anke ghaliex ghalih l-ebda appell ma kien itih lura d-dritt ta' espressjoni la tnehha l-banner.

Billi ma kienux jafu min nehha l-banner wiehed minn uliedu rraporta s-serq tieghu (Rapp 15450/1/2018).

Regħu tellghu banner iehor fil-15 ta' April 2018 fuq l-istess bini privat izda mingħajr preavviz dan il-banner tnehha. Qal li xi girien qalulhom li gew il-pulizija u għalqu t-triq waqt li l-banner tnehha b'crane. Pero` ma kienux jafu min kien ordna t-tneħħija.

Qal li hu u uliedu ma setghux jaccettaw din l-attitudini tal-Awtorita' intimata li kienet qed tinqeda bl-Avviz Legali biex kull tentattiv ta' pressjoni biex jigi stabbilit minn ordna l-qtil ta' martu u ta' omm uliedu "*tigi nipped in the bud ghaliex xi hadd x'imkien qed jibza' mill-verita' li setghet toħrog minn investigazzjoni serja u intensiva kif kien jixraq u kif jiena u t-tfal għandna dritt inaljenabbli għaliha taht l-Artikolu 2 tal-Konvenzjoni Ewropea."*"

In kontro-ezami (fol 164) qal li hu u oħtu huma s-sidien tal-fond numru 31 Triq l-Ifran filwaqt li uliedu huma s-sidien tal-fond numru 32-33 soggett ghall-uzufrutt tieghu. Qal li qaghdu attenti li l-banners kien marbutin sew minhabba r-rih. Ma tkellimx mal-Awtorita' ghaliex meta ra l-Legal Notice, ra li dan ma kienx jaapplika ghall-kaz tieghu ghax ma kien qed jirreklamaw xejn, riedu jagħmlu statement biss.

Xehed Carmel sive Charles Gafa, *Principal Direct Action Officer* mal-Awtorita' ta' l-Ippjanar (fol 70 et seq). Mistqosi jekk il-photocopy tal-files li gie esebit fil-process huwiex l-fotokopja tal-file kollu li gab mieghu wiegeb :

"*Ma nafx inwiegeb ghax illum qeghdin paperless ....*"

Qal li l-Awtorita' saret taf bil-messagg minn diversi rapporti li dahlulha. Ma kienx jaf iwegeb kemm dahu rapporti "*imma dahhlu diversi rapporti.*" Qal li l-ufficju tal-customer care jilqa' r-rapporti jew dawn isiru mal-complaints office.

Riferut ghar-rapport fol 34 (*enforcement officer's report*) biex jispjega il-kliem "received instructions" senjatament min hareg l-istruzzjonijiet, qal li l-istruzzjonijiet jinhargu mill-managers. Imbagħad qal li hu jiehu d-decizjoni tad-direct action "*wara li nkunu iddiskutejnha u jigi maqbul li għandha tittieħed direct action.*" Imbagħad qal li ma kienx ippartecipa fil-laqgha minn fejn hargu dawn l-istruzzjonijiet.

Mistoqsi ghaliex kien hemm urgenza f'dan il-kaz wiegeb "*Mela fejn jidħlu billbords li jkollhom certu tip ta' messaggi ehe... "l-Awtorita` qegħdha tikkonsidrahom bhala urgenti.*" Qal li ma jharsux lejn il-kontenut. Jekk huwa illegali inehħuh.

Qal li għaliex il-billbord kien fih messagg u mhux reklam. Qal li kien hemm varji kriterji biex tittieħed azzjoni bl-urgenza u semma' jekk jidħlu hafna ilmenti allura l-kaz jingħata priorita'.

Mistoqsi kemm kieni l-ilmenti biex ikkunsidrahom bhala hafna wiegeb "*Nikkonsidrahom hafna mhux jiena; meta gie deciz nerga' nghid, meta harget in-notice. Biss anke jekk wiehed ihares lejn il-media socjali, il-kummenti li tara fuqhom xi haga straordinarja hu?*".

Irrepeta li mhux hu jiddeciedi jekk il-kaz għandux jitqies bhala urgenti. Qal li hu jidhol fil-kaz meta l-avviz tkun giet notifikata skont il-ligi u ma jkunx hemm appell. Tigi notifikata legalment billi titwahhal fuq il-post.

Mistoqsi min ha d-decizjoni li tittieħed *direct action* qal li hadu wara li d-diskuta l-kaz mal-Executive Chairman u mad-diretturi tieghu u semma lil-Johann Buttigieg.

Qal li l-enforcement notice jghid li l-banner kellu jitnehha b'mod immedjat. Izda d-decizjoni biex tittieħed *direct action* ma ttieħditx mal-hrug tal-enforcement notice. Kien hemm bejn 24 - 48 siegħa bejn il-hrug tal-enforcement notice u d-decizjoni biex tittieħed *direct action*.

Wara li ttieħdet id-direct action, qal li l-Awtorita' ma kellhiex interess biex tkompli tfittex min kieni s-sidien tal-post.

Gie muri d-dokument a fol 47 (*Enforcement end case Report*) fejn hemm miktub:

"Case was discussed with management and it was agreed that enforcement notice (adverts) is to be issued on the owner and occupier" qal li ma kienx involut hu fid-decizjoni.

Qal li *direct action* hija deciza mill-Executive Chairman. "Kull direct action dejjem niddiskutiha mal-Executive Chairman." Ikkonferma li kien Johann Buttigieg li tah l-istrizzjonijiet dwar il-billbord u anke dwar kull billbord ma Malta. Qallu biex johrog jaqla' l-billbord.

Rigward it-tieni darba li nehhew il-banner qal li ma hemm xejn fuq it-tieni *direct action* billi kkonsidrawha bhala ksur tal-ewwel notice.

Rega' xehed (fol 153) u qal li l-istrizzjonijiet fejn jidhlu billbords huma cari tant li l-Awtorita' għandha l-jedd li tagixxi anke b'effett immedjat. Fejn hemm dawn it-tip ta' billbords jew *adverts*, l-Awtorita' tagixxi indipendentement mill-kontenut. Qatt ma għamlu distinzjoni bejn messagg u iehor.

Mistoqsi dwar jekk dahlux rapporti fuq dan il-kaz wiegeb li kienet tqanqlet certu kommossjoni minhabba li kien hemm erba' festi l-Belt. Saru festi ta' xi erba' qaddisin il-Belt f'daqqa u l-Belt kienet imzejna u kien hemm iktar oggezzjoni għal dan l-izvilupp.

Dr. Ian Borg:

"Ara jekk taqbilx mieghi li l-Awtorita' tqis ukoll l-urgenza tal-kaz b'rabta man-numri ta' rapporti minhabba konsiderazzjoni ta' injuri to amenity li johorgu wkoll mil-Ligi".

Xhud:

"...f'dan il-kaz partikolari niftakar li tqanqlet certu kommossjoni minhabba fih propriju ghax dakinhar grat xi haga storika.... fejn inghaqdu xi erba' festi flimkien u kien hawn il-Belt kollha imzejna....jista' jkun li kienet nicca biex certu kumitati, kazini, nies, ikun hemm iktar oggezzjoni ghal tali zvilupp....".

Dr Ian Borg:

"U ara taqbilx mieghi li l-Awtorita' tqis ukoll l-urgenza tal-kaz b'rabta man-numru ta' rapporti minhabba konsiderazzjoni ta' 'injury to amenity' li johorgu wkoll mil-ligi."

Xhud:

"Il-fatt li fejn kien esebit jaqa' taht Urban Conservation Area fejn għandek certu estetika, l-Belt, il-gallerji, ... l-Awtorita' l-ewwel haga li tagħmel illi biex tagħmel advert tal-hanut tiegħek ukoll torbtok biex izzomm mal-estetika tal-post. Lil hinn minn hekk, f'dan il-kaz zgur li t-tip ta' messagg, jew tip ta' banners, streamer, billbord sejhilha li trid, zgur li ma kenitx tikkumplimenta mal-bini tat-triq....".

Rigward il-files tal-Awtorita' qal li huma jarawhom tramite in-network.

Xehed Johann Buttigieg, Chairman Ezekuttiv tal-Awtorita` ta' l-Ippjanar (fol 90). Qal li mill-file irrizulta li "fit-2 ta' April 2018 kien hemm minuta li "This office received instructions to issue an enforcement notice...".

Mistoqsi min ta l-istruzzjonijiet wiegeb li :

"Disgha u disghin fil-mija jew ikun minn l-ufficju tieghi jew inkella minn l-ufficju tad-direttur tal-enforcement... ma nistax nghid....ma niftakarx."

"Jiena naghti direzzjoni in generali xi tkun l-issue per ezempju, hemm direzzjoni generali fuq banners, dawn għandhom jinqalghu immedjatamente... huma ta' min huma..

-omissis-

Dr. Therese Comodini Cachia:

U d-direzzjoni generali giet ippubblikata?

Xhud: No hija procedura interna ta' l-Awtorita`.

Dr. Therese Comodini Cachia:

Il-procedura interna ta' l-Awtorita' f'din id-direzzjoni generali x'tindika bhala kriterji?

Xhud: *Li jekk inti għandek banner li jaqa' taht il-legal notice 36/18 dawn għandhom jitnehhew."*

Qal li d-definizzjoni tal-banner johrog mill-Kap 552 tal-Ligijiet ta' Malta u li dan huwa avviz ossia *announcement*.

"Dr. Therese Comodini Cachia:

Il-general instructions li hrigt għandek kopja tagħhom miegħek?

Xhud: No.

Dr. Therese Comodini Cachia:

Tista' tipprezzena kopja tagħhom?

Xhud: *L-instructions jingħataw verbalment."*

Mistoqsi biex jispjega d-deċizjoni tieghu fir-rigward tal-banner in mertu qal "ghaliex banner ta' iktar minn tliet metri, wisa' ta' iktar minn zewg metri, jekk dan mhuwiex avviz, ghiduli spjegawli x'inhu avviz?"

Dr. Therese Comodini Cachia:

"Inti li hrigt din il-general instruction ghamilt differenza bejn dikjarazzjoni politika u dikjarazzjoni ta' reklam fis-sens ta' reklam jew announcement ghal business?

Xhud:

"Il-Legal Notice ma tirriflettix jekk hijiex ghal business jew le."

Xehed ukoll li l-general instructions tahom bil-fomm kwazi xaharejn jew tliet xhur wara li lehaq CEO fit-2013. Qal li hu ha d-decizjoni biex tittiehed 'direct action' f'kull advert ta' dan it-tip. Hu jikkonsidra biss jekk il-banner huwiex fost dawk ezentati bil-ligi. Qal li l-enforcement notice nharget billi l-banner twahhal fuq proprieta' privata u inghata tlett ijiem chance qabel ma tnehha.

Qal ukoll li l-urgenza tal-kaz kien dovut ghaliex huma jimxu mal-Avviz Legali li prattikament tqies li l-banner irid jitnehha wara tlett ijiem.

Rega' xehed (fol 107) u pprezenta ritratti ta' banners li tnehhew fl-istess gurnata tas-6 ta' April 2018. Qal li huma ma jaghmlux distinzjoni skont il-kontenut.

Ligi Ordinarja

Id-disposizzjonijiet ta' Ligi Ordinarja rilevanti għall-kaz huma:

Avviz Legali 36 tal-2018:

"billbord" tfisser kull reklam id-daqs ta' jew ikbar minn sitt metri kwadri ($6m^2$) li huwa immuntat fuq kull struttura, kemm jekk indipendenti jew immuntat mal-hajt, kemm jekk b'mod permanenti kif ukoll b'mod temporanju u liema billbord ma huwiex direttament relata mar-reklamar ta' prodotti mibjugha jew attivitajiet li jkunu qed isiru fis-sit tal-billbord;

"reklam" tfisser kull kelma, ittra, mudell, sinjal, kartellun, tabella, avviz, disinn jew xbiha, sew jekk illuminata sew jekk le, li għandha xorta ta' u hija uzata għal kollox jew f' parti għal skop ta' reklam. avviz jew direzzjoni, inkluzi kull stekkat jew struttura simili uzata jew adattata ghall-uzu ta' wiri ta' reklami; (Tifsira fil-Kap 552).

3.(1) Ebda reklam ma għandu jintwera fi kwalukwe post li jkun jidher mit-triq, u ebda vettura ta' reklamar ma għandha titqiegħed, fit-triq jew fi kwalsijasi post li jkun jidher mit-triq, mingħajr il-permess tal-Awtorità moghti taht dawn ir-regolamenti u l-Iskedi I u II, kemm-il darba dan ma jkunx reklam li għalihi ikun japplika r-regolament 4.

Kap 552 : "żvilupp" tfisser kull intervent li jaqa' taħt id-dispożizzjonijiet deskritti fl-artikolu 70."

Art 70 (2)" Għall-għanijiet ta' dan l-artikolu, u, sakemm ir-rabta tal-kliem ma teħtiegx xort'oħra, għall-għanijiet l-oħra kollha ta' dan l-Att, "żvilupp" tfisser l-għemil ta' xogħol ta'

bini, inginerija, xogħol ta' barrieri, tkhaffir u xogħol ieħor għall-kostruzzjoni, demolizzjoni jew tibdil fl-art jew fil-baħar, jew fuqhom, jew 'il fuq minnhom jew taħthom, it-tqegħid ta' reklami jew kull bidla sostanzjali fl-użu tal-art jew bini u baħar, minbarra ..." u imbagħad il-ligi tispecifika numru ta' esenzjonijiet.

Konsiderazzjonijiet Preliminari

Din il-Qorti tghid mingħajr tlaqlaq li l-banners f'dan il-kaz kellhom messagg qawwi u potenti. Huwa assolutament irrilevanti għall-fini tal-protezzjoni tad-dritt ta' espressjoni hielsa, dan il-messagg seta' anke joffendi, jiddejjaq jew iqanqal kontroversja. Huwa pacifiku li dan id-dritt mhuwiex assolut, imma jigi kontrobilanciat bil-limitazzjonijiet tal-ghanijiet legittimi tal-Istat, u bil-kejl ta' proporzjonalita`.

Il-kliem huma mmirati lejn l-persuni/organi fdati bir-responsabbi u bid-dover li jinvestigaw il-qtil ta' Daphne Caruana Galizia u li jressqu quddiem l-awtoritajiet gudizzjarji tal-pajjiz dawk il-persuni (mandanti) li taw l-ordni ghall-qtil tagħha.

Dan qed jigi senjalat minnufih billi huwa pacifiku li messaggi li jqanqlu kontroversja, jew li huma xokkanti jew li jdeqju lin-nies jattiraw il-protezzjoni tal-Konvenzjoni u tal-Kostituzzjoni. Id-dritt għall-espressjoni hielsa ma jkollha bzonn l-ebda enforzar li kieku kliem sbieħ biss huma protetti.

Kif gie trattat mill-abbli difensur tar-rikorrenti, l-messagg fih kontenut politiku fsens wiesgha tal-kelma, izda huwa intimament marbut mat-tfittxija tal-verita' mill-qraba ta' Daphne Caruana Galizia. Hawnhekk l-abbli difensur ittrattat il-kwistjoni fuq binarju iehor, fejn il-mistoqsijiet qed isiru mill-qraba ta' Daphne Caruana Galizia li għandhom d-dritt li jinsistu ghall-kontabilita' tal-Awtoritajiet tal-Istat dwar min wettaq dan id-delitt kontra mart u ommhom.

L-Awtorita', min-naha tagħha, appartil l-eccezzjonijiet preliminari li ser jigu trattati, tillimita ruhha fil-mertu, biex tinsisti li r-rikorrenti qed juzaw id-dritt ghall-espressjoni hielsa bhala paraventu ghall-agir illegali, abbusiv u arbitrarju tagħhom.

Ikkonsidrat li l-Awtorita' hija l-lunga manus tal-Istat f'dak li jikkoncerna l-izvilupp ta' bini. Ma hemmx dubbju għalhekk, li tista' tigi ccitata f'kawzi bhal dawn jekk tilledi d-drittijiet fondamentali tal-bniedem fl-ezercizzju tal-poteri tagħha u tista' tinzamm responsabbi għal tali leżjoni u kkundannata tagħti r-rimedji opportuni.

Ikkonsidrat li r-regolamenti tal-Avviz Legali 36 tal-2018 indubbjament jimponu fuq l-Awtorita' r-responsabbilita' li tikkontrolla t-twahħil ta' billbords u *banners* mal-bini, u jehtieg li dawn jitwahħlu bil-permess tal-Awtorita' meta jaqgħu fit-tifsira tal-istess Avviz Legali. (sottolinear ta' din il-Qorti).

Izda b'dan ma jfissirx li l-Awtorita' tal-Ippjanar giet fdata bir-responsabbilita' jew poter li ticcensura l-espressjoni hielsa fpajjizna. Mehudin fis-sens logiku tagħhom, l-argumenti tal-Awtorita' proprju iwasslu għal din il-konkluzjoni li, izda, fil-fehma ta' din il-Qorti, hija tifsira antiguridika u anti demokratika.

Illi kull ligi, ordinarja jew sussidjarja, trid tigi interpretata b'rispett lejn il-principji, t-test u anke l-ispirtu tal-Kostituzzjoni u tal-Konvenzjoni Ewropea (**art 6 Kostituzzjoni⁴ u art.3 (2) tal-Kap 319⁵**).

Mhux kull *banner* jew kull *billbord* jaqa' fid-definizzjoni tar-Regolamenti, u hekk għandu ikun, altrimenti naslu fis-sitwazzjoni imwexha li l-Awtorita' tal-Izvilupp u tal-Ippjanar, li hija awtorita' imwaqqfa biss biex tirregola l-bini u l-izvilupp, tkun tista' tagħixxi bis-sahha kollha li ttiha l-Ligi biex ticcensura u trazzan il-libera espressjoni fil-pajjiz, manifestata permezz ta' *banners* u billbords. Hawnhekk, kontrarjament għal dak asserit mill-Awtorita', l-arbitrarjeta' u l-illegalita' li għandha tghaddi mill-gharbiel, mhuwiex dik tal-individwu imma tal-Istat li qed jigi addebitat bi ksur ta' drittijiet fondamentali.

⁴ "6. Bla īhsara għad-disposizzjonijiet tas-subartikoli (7) u (9) tal-artikolu 47 u tal-artikolu 66 ta' din il-Kostituzzjoni, jekk xi ligi ohra tkun inkonsistenti ma' din il-Kostituzzjoni, din il-Kostituzzjoni għandha tipprevali u l-ligi l-oħra għandha, safejn tkun inkonsistenti, tkun bla effett."

⁵ "3 (2) Fejn ikun hemm xi ligi ordinarja li tkun inkonsistenti mad-Drittijiet tal-Bniedem u Libertajiet Fundamentali, l-imsemmija Drittijiet u Libertajiet Fundamentali għandhom jipprevalu, u dik il-ligi ordinarja għandha, safejn tkun inkonsistenti, tkun bla effett."

Nuqqas ta' Kontabilita'

Difatti mix-xhieda ta' Johann Buttigieg, jirrizulta li l-ezercizzju maghmul mill-ufficcju tieghu hija nieqsa mit-trasparenza, kontabilita' u kjarezza mehtiega fit-twettieq tal-poteri tieghu bhala *Chief Executive Officer* tal-Awtorita` tal-Ippjanar. Hu xehed li kien ta "direzzjoni generali" ffit wara li assuma l-kariga attwali tieghu, li jitnehew il-billbords u *banners* kollha. Jirrizulta li din l-ordni inghatat bil-fomm biss, mhix redatta mkien bil-miktub bhala punt ta' referenza kemm interna, u wisq inqas esterna ghac-cittadin ordinarju. Difatti Carmel Gafa xehed li l-Awtorita' hija *paperless*. Dak li jinghad ma jigix *minuted* u ghalkemm isiru laqghat biex jittiehdu decizjonijiet dwar *direct action*, Gafa stess, li huwa l-persuna inkarigata mid-*direct action*, lanqas seta' ikun preciz ghaliex ma hemm xejn bil-miktub.

Inoltre Johann Buttigieg xehed li huwa jara jekk billbord jew *banner* jaqa' fost l-eccezzjonijiet fil-ligi u, jekk mhuwiex fost dawn l-eccezzjonijiet, allura jitnehha.

Dawn l-ezenjonijiet jemanu mir-Regolament 4 tal-Avviz Legali 36 tal-2018 - Regolamenti tal-2018 dwar Billbords u Reklami. Din il-Qorti fliet l-ezenzjonijiet li japplikaw ghal "*reklami*" f'certu siti (4(1) (1a - 1e, 1i-1m); sinjal tat-traffiku jew li jhabbar isem il-belt jew rahal (41f-1g); billbord li għandu l-kunsens tal-President tar-Repubblika uzat ghall-attivitajiet tal-Ufficcju tal-Presidenza, jew li jirreklamaw progetti tal-UE jew ta' NGO's. (41n-1p).

Illi huwa evidenti li l-banners in mertu, ghalkemm ikbar minn 6 metri kwadri, la huma reklami, u lanqas sinjal ta' isem rahal, progett tal-UE/NGO jew tal-Presidenza. Anke li kieku jitqies li huwa billbord (ghaliex huma banners), Ghalhekk huwa minnu li ma jaqawx fost il-kazijiet ezentati, izda xorta wahda, it-tifsira mogtija fir-Regolamenti jorbot il-billbord ma' *reklam*. (Reg.2)

Reklam skont l-Att Dwar l-Ippjanar u l-Izvilupp (Kap 552 tal-Ligijiet ta' Malta) jfisser:

"kull kelma, ittra, mudell, sinjal, kartellun, tabella, avviż, disinn jew xbiha, sew jekk illuminata sew jekk le, li għandha xorta ta' u hija użata għalkollox jew f'parti għal skop ta' reklam, avviż jew direzzjoni, inkluži kull stekkat jew struttura simili użata jew adattata għall-użu ta' wiri ta' reklami; " (Sottolinear ta' din il-Qorti). "Advertisement, announcement or direction" huma l-kliem uzati fit-test Ingliz.⁶

Nuqqas Sistemiku

Illi fil-fehma konsiderata ta' din il-Qorti, l-approċċ sempliċistiku tal-Awtorita' tramite d-diskrezzjoni tal-ufficċju tal-CEO jwassal għal nuqqas sistemiku u mhux idoneu għall-otteniment tal-iskop tar-Regolamenti u tal-Ligi u għat-tharis tal-ligijiet supremi tal-pajjiz. Anzi jista' facilment

⁶ Reg. 3(1) ad ezempju jghid :

"Ebda reklam ma għandu jintwera fi kwalukwe post li jkun jidher mit-triq, u ebda vettura ta' reklamar ma għandha titqiegħed, fit-triq jew fi kwalisijasi post li jkun jidher mit-triq, mingħejr il-permess tal-Awtorità mogħti taht dawn ir-regolamenti u l-Iskedi I u II, kemm-il darba dan ma jkunx reklam li għaliex ikun japplika r-regolament."

iwassal ghall-abbuz tad-diskrezzjoni, kif sehh fil-kaz odjern, fejn l-Awtorita' agixxiet *ultra vires*. Minghajr linji gwida miktubin, cari u accessibbli, ir-Regolamenti imsemmija jagħtu licenzja ghac-censura ta' persuni privati fejn il-messagg tagħhom la huwa reklam, la avviz, u lanqas direzzjoni kif ried il-legislatur meta fassal il-qafas legislattiv li jirregola l-bini u l-izvilupp.

Illi min-naha wahda, Johann Buttigieg u anke Carmel Gafa, sostnew li ma jharsux lejn il-kontenut tal-*billbords/banners*. Fir-realta', jekk dan hu minnu, u ma giex ippruvat il-kuntrarju, dan hu proprju wieħed mill-mankanzi l-iktar lampanti fl-istruttura amministrattiva li fiha topera l-Awtorita'. F'tali kaz għandha ragun id-difensur tar-rikorrenti turi it-thassib tagħha li l-Awtorita' tneħhi kull billbord/*banner* indiskriminatament, reklam jew mhuwiex.

Din il-Qorti hija wkoll imħassba billi dwar id-direzzjoni generali, għandha biss il-kelma tal-CEO, billi ma hemm xejn bil-miktub li jista' jigi sindakat. Jekk hu minnu dak li xehed, allura hu, wahdu, għandu l-Awtorita' li jiddeċiedi x'inhu reklam jew le u sussegwentement jiskatta procedura tal-infurzar. Kemm Johann Buttigieg kif ukoll Carmel Gafa xehedu li ma jharsux lejn il-kontenut donnu dan huwa ta' benefiċċju u ta' serhan tal-mohh. Għal kuntrarju, il-ligi stess tuza l-kwalifika li dan il-poter qed jingħata biss fil-konfront ta' reklami. Allura wieħed jistaqsi, fejn huma l-linji gwida biex jigi evitat ic-censura ta' dawk il-messaggi li mhumiex reklami?

Dan ukoll iwassal għat-tezi assurda, implicita fil-linja difensjonali tal-Awtorita', li bniedem li qed jitlob informazzjoni dwar il-qtil ta' martu għandu jitlob il-permess minn Awtorita' tal-Ippjanar li għandha biss il-poter arginat li tirregola l-bini u l-izvilupp fil-pajjiz.

Punt li jemani mix-xhieda jirrigwarda l-urgenza, li skont Johann Buttigieg kif ukoll skont Carmel Gafa, kien dovut għan-numru ta' *complaints* u rapporti li ircevew. L-*Enforcement Officer's Report (fol 34)* jibda biex jghid "This office received instructions to issue an enforcement notice ... ... In view of the urgency of the case...." Carmel Gafa, imbagħad, rabat l-urgenza man-numru ta' *complaints* li setghu ircevew. Dwar ir-rapporti jew *complaints*, dawn ix-xhieda lanqas setghu jippreċizaw min, ma' min, u kemm kienu dawn il-*complaints*. L-avukat difensur tal-Awtorita' saqs' lil Carmel Gafa in kontro ezami:

"Ara jekk taqbilx mieghi li l-Awtorita' tqis ukoll l-urgenza tal-kaz b'rabta man-numri ta' rapporti minhabba konsiderazzjoni ta' injuri to amenity li johorgu wkoll mil-Ligi".

Carmel Gafa għamel riferenza għal "certu tip ta' messaggi.... ehe...l-Awtorita` qegħdha tikkonsidrahom bhala urgenti.". Irrefera għas-social media "kummenti li tara fuqhom xi haga straordinarja hu?"; u li kienet tqanqlet certu kommissjoni minhabba li kien hemm erba' festi l-Belt u kien hemm iktar oggezzjoni għal dan l-izvilupp.

Xehed ukoll "*Lil hinn minn hekk, f'dan il-kaz zgur li t-tip ta' messagg, jew tip ta' banners, streamer, billbord sejhilha li trid, zgur li ma kenitx tikkumplimenta mal-bini tat-triq....*".

Baqa' ma spjegax x'ried jghid b"*certu tip ta' messagg*" izda din ir-referenza tieghu hija ukoll indikattiva li l-urgenza fl-azzjoni tal-Awtorita' kienet xprunata mill-kontenut tal-messagg, u dan johloq konflikt mal-insistenza li l-Awtorita' ma tharisx lejn il-kontenut tal-messaggi. Anzi, dwar ir-rapporti li setghu ircevew, li dwarhom ma hemm xejn fil-provi u lanqas fl-enforcement file, li suppost kellu jkun il-file komplut fuq il-kaz, dan issahhah it-tezi tar-rikorrenti li l-messagg tneħha ghaliex ma intogħobx. Propju f'kaz fejn kellha tigi attirata s-sahha tal-Istat biex tipprotegi l-messagg, din is-sahha twettqet biex toħnoq il-messagg.

Kif gja premess, dan kollu jingħad bir-riserva li dan il-jedd mhuwiex assolut. Madanakollu, kif ser jirrizulta manifestament, l-Awtorita' ma ttentatx tiggustifika l-agir l-indhil b'referenza għal xi għan legittimu, izda semplicement strahet fuq in-nuqqas tar-rikorrenti li jitkolbu permess mill-Awtorita' tal-Ippjanar.

Dawn il-konsiderazzjonijiet ser jigu riflessi meta din il-Qorti tikkonsidra t-talbiet u l-eccezzjonijiet *in funditus* u għandhom jitqiesu bhala parti integrali mill-konsiderandi u konkluzjonijiet tagħha.

ECCEZZJONIJIET PRELIMINARI

Non-Ezawriment ta' Rimedji Ordinarji

Illi *in linea* preliminari I-Awtorita' stiednet lil din il-Qorti sabiex tirrifjuta li tkompli tisma' dan il-kaz *ai termini* tal-proviso tal-artikolu 4(2) tal-Kap. 319 tal-Ligijiet ta' Malta u tal-Artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni.

Fir-risposta tagħha I-Awtorita' rreferiet ghall-Artikoli 97 *tal-Kapitolu 552 tal-Ligijiet ta' Malta u l-Artikoli 13, 36 u 50 tal-Kapitolu 551 tal-Ligijiet ta' Malta*, li ppermettew lir-rikorrenti biex jikkontestaw il-hrug tal-Avviz biex Tieqaf u ta' Twettiq numru 68/18. Dan ma għamlux u allura gew li ssokkombew, accettaw u rrikonoxxew l-ordni kontenuta fl-istess Avviz.

Hu pacifiku li l-akkoljiment o *meno* ta' eccezzjoni ibbazata fuq dan il-proviso jew addirittura l-applikazzjoni ex officio tal-proviso hu fid-diskrezzjoni ta' din il-Qorti. Illi l-ghan tal-Qorti għandu jkun li tfittex li tqiegħed lill-persuna li qed issofri ksur ta' dritt fondamentali fis-sewwa b'mod effikaci u bl-inqas dewmien. Fl-ahhar mill-ahhar, il-Qrati ordinarji m'humiex huma aditi bil-gurisdizzjoni originali f'materja ta' leżjoni ta' drittijiet l-aktar fondamentali imma l-Qrati fil-kompetenza kostituzzjonali tagħhom.

Illi bhala principju gie ribadit fil-kaz "**Tonio Vella vs Kummissarju tal-Pulizija et**" (Q.K. – 5 ta' April 1991) jidher car li l-legislatur Malti ma riedx li jistabbilixxi bhala

principju absolut fil-ligi Kostituzzjonalni tagħna li qabel ma persuna tadixxi lil din il-Qorti fil-gurisdizzjoni Kostituzzjonalni tagħha, għandha dejjem u tassattivament tezawrixxi r-rimedji kollha disponibbli taht il-ligi ordinarja, inkluzi dawk ir-rimedji li ma jkunux ragonevolment mistennija li jipprovdu rimedju effettiv. Il-Qorti għandha diskrezzjoni wiesgha hafna dwar l-ezercizzju o meno tal-gurisdizzjoni Kostituzzjonalni tagħha. Ovvjament, tali diskrezzjoni għandha tintuza gustament u ragonevolment.

Illi meta jissemma li jkun hemm rimedju ieħor xieraq, irid jintwera li dan ikun rimedju accessibbli, xieraq, effettiv u adegwat biex jindirizza l-ksur jew theddid ta' ksur lamentat⁷. M'hemmx għalfejn li, biex jitqies bħala effettiv, ir-rimedju jintwera bħala wieħed li ser jagħti lir-rikorrent succcess garantit, bizzejjed li jintwera li jkun wieħed li jista' jiġi segwit b'mod prattiku, u li jkun accessibbli, effettiv u effikaċi⁸. L-eżistenza li tassew ikun (jew kien) hemm rimedju alternativ xieraq trid tintwera mill-intimat li fuqu jaqa' l-piż tal-prova biex jikkonvinċi lil din il-Qorti biex tagħażel li ma teżerċitax is-setgħat tagħha biex tisma' l-kawża. (Ara **Tretyak v. Direttur taċ-Ċittadinanza u Expatriate Affairs**⁹, li kienet konfermata mill-Qorti Kostituzzjonalni fis-16 ta' Jannar 2006 fejn il-kriterji rilevanti huma imfissra b'mod eżawrjenti.).

⁷ Ara Kost. 5.4.1991 fil-kawża fl-ismijiet Vella vs Kummissarju tal-Pulizija et (Kollez. Vol: LXXV.i.106)

⁸ P.A Kost. 9.3.1996 fil-kawża fl-ismijiet Clifton Borg v Kummissarju tal-Pulizija (mhix pubblikata)

⁹ Rik. Kost. Nru. 22/05/JRM

Fl-ahhar mill-ahhar, il-Qrati ordinarji mhumieks aditi bil-gurisdizzjoni originali f'materja ta' lejzoni ta' drittijiet l-aktar fondamentali. Dan jispetta lill-Qrati fil-kompetenza kostituzzjonali taghhom. Din il-Qorti tifhem ukoll li c-cittadin li qiegħed jsorri ksur tad-drittijiet fondamentali tieghu jew ta' theddida ta' ksur, mhuwiex tenut li jfittex rimedju quddiem il-Qrati ordinarji meta dan ikun ineffettiv. F'din ic-cirkostanza, l-applikazzjoni hazina tal-artikolu 46(2) u 4(2) tissarraf bhala mezz ta' prolungament inutili ta' sofferenza għal min hu vittma ta' ksur ta' drittijiet fondamentali.

Din il-Qorti taqbel ma' dan l-insenjament.

Illi fis-sottomissjonijiet orali, d-difensur tar-rikorrenti qalet li r-rimedji ravvisati fir-risposta mhumieks effettivi ghaliex il-Bord tal-Appell kien semplicemente japplika l-ligi ordinarja u jaġhti forza lid-diskrezzjoni tal-Awtorita' mogħtija lilha bil-Ligi.

Illi huwa pacifiku li l-eżistenza li tassew ikun (jew kien) hemm rimedju alternattiv xieraq trid tintwera mill-intimat li fuqu jaqa' l-piż tal-prova biex jikkonvinċi lil din il-Qorti biex tagħżel li ma teżerċitax is-setgħat tagħha biex tisma' l-kawża. L-Awtorita' ma elaboratx dwar dan il-punt billi d-difensur tagħha llimita ruhu semplicemente li jiddikjara li jistrieh fuq ir-risultanzi processwali.

Illi l-artikoli citati mill-Awtorita' fir-risposta tagħha, jirrigwardaw l-jedd ta' appell lit-Tribunal ta' Revizjoni tal-

Ambjent u l-Ippjanar, imwaqqaf taht l-Att tal-2016 - l-Att dwar it-Tribunal ta' Revizjoni tal-Ambjent u l-Ippjanar (Kap 551 tal-Ligijiet ta' Malta).

Jigi senjalat qabel xejn, li l-Att jistabilixxi terminu ta' 15-il jum ghall-appell izda fil-kaz odjern, il-banners tnehhew, l-ewwel wiehed fi zmien tlett ijiem minn meta twahhal u fit-tieni kaz, fi zmien tnax-il siegha.

Ikkonsidrat li l-ilment li għandha quddiemha illum jirrigwarda ksur tal-jedd tal-liberta' tal-espressjoni. Ir-rikorrenti qed isostnu li *inter alia* l-Awtorita' ma agixxietx skont il-ligi, u li l-ligi hija nieqsa mill-kwalitajiet mehtiega għas-soddisfazzjon tal-kriterju ta' *quality of law*. Inoltre qed jitkolbu dawk ir-rimedji kostituzzjonal u konvenzjonali sabiex jigi raddrizzat il-leżjoni subit minnhom billi jigi dikjarat li dd-dritt fondamentali tagħhom gie lez.

Illi certament dawn il-lanjanzi ma jistghux jigu effettivament trattati u indirizzati mill-Bord tal-Appell specjalment fl-ambitu tal-kostatazzjonijiet dwar in-nuqqasijiet sistemici li din il-Qorti għajnej għamlet *ante*.

Għaldaqstant qed tichad din l-ewwel eccezzjon u tagħzel li tkompli tisma' din il-kawza billi l-lanjanzi mqajma huma ta' kompetenza tagħha u r-rimedju mitlub ma jiastax jingħata mill-Bord ta' Appell.

It-Tieni Eccezzjoni - It-Talbiet huma semplicement frivoli

L-awtorita` regghet ma amplifikatx fuq din l-eccezzjoni. Fir-risposta tghid li r-rikorrenti jippretendu li għandhom *dritt* li jagixxu bi ksur flagranti tal-Ligijiet tal-Ippjanar "u dan billi wettqu zvilupp konsistenti fit-twahħil ta' billboard....".

Hawnhekk il-qorti kellha tirrikorri lejn il-Kap 552 biex tottjeni tagħrif ahjar dwar l-uzu tal-kelma "zvilupp" u ma sabitx konfort fit-test tal-artikolu 70 tal-Kap 552 li għaliex tagħmel referenza l-Awtorita` fir-risposta tagħha.

Imma, frankament, issib ukoll li, anke mingħar it-tifsira provvduta fil-ligi, it-tigbid tat-tifsira ta' din il-kelma "zvilupp" biex tkopri wkoll kaz ta' twahħil ta' *banner*, **li mhuwiex reklam**, u li m'ghandu l-ebda struttura ta' support (u għalhekk l-ebda kostruzzjoni), jinvolvi ezercizzju 'il hinn minn kull logika.

L-artikolu 70 tal-Kap 552 għajnej jaġħmel referenza ghall-"*reklam*".

Dwar x'inhu "*reklam*" din il-Qorti għajnej qieset li l-kliem fil-*banner* lanqas remotament jistgħu jaqgħu f'din il-kategorija. Ir-rikorrenti ma kienux qed jirreklamaw l-ebda prodott, servizz jew oggett. Difatti fit-tifsira ordinarja tal-kelma, skont l-Oxford English Dictionary "*advertisement*" huwa "*a notice, picture or film telling people about a product, job or service*".¹⁰ Il-kliem fil-*banner* m'huma xejn minn dawn.

¹⁰ Ara wkoll ad exemplu, konsonanti ma' din it-tifsira, Artikolu 3a(1)(b) tad-Direttiva tal-Kunsill 84/450/KEE, tal-10 ta' Settembru 1984, dwar reklamar qarrieqa u komparattiv bejn prodott u iehor; Id-Direttiva 2005/29/KE(1) tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill,

Anzi huma mistoqsijiet maghmula minn cittadini privati, direttamente milquta b'delitt li s'issa mhuwiex solvut, fit-fittxija tagħhom ghall-verita' u ghall-kontabilita' tal-istituzzjonijiet fil-pajjiz, zewg pilastri ta' socjeta' verament demokratika.

F'dan l-isfond, il-kelma "frivola" certament ma tapplikax għal-lanjanza tar-rikorrenti.

Kif gie ribadit "*semplicemente fiergha u jew vessatorja*" ~~tfisser li t-talba~~ "tal-ewwel jidhru li huma vani, nieqsa mis-serjeta', manifestamente nieqsa mis-sens, u ma jisthoqqilhomx attenzjoni (**QK Mifsud v I-Avukat Generali LXXIV.I.234**) u dan kollu b'mod tant car li mhuwiex ragjonevolment possibbli li jiġi kontestat, li dak it-tqanqil, u dik it-talba huma effettivament frivoli. U l-istess għandu jingħad ghall-konkuzjoni l-ohra ta' vessatorjeta fejn tant ma jkunx hemm ragunijiet sufficjenti biex isostnu it-tqanqil jew it-talba, illi allura l-motivazzjoni li għalihom sar tkun li iddejjaq u tirrita lill-kontroparti."

Hekk ukoll il-Qorti Kostituzzjonalni fil-kaz **Alan Mifsud v Avukat Generali et.,** (dec. fit-23 ta' Novembru 1990) qalet riferibbilment ghall-kliem fil-kuntest tal-procedura ta' referenza kostituzzjonal li "Il-qorti tifhem illi 'frivola' riferibbilment ghall-kwistjoni Kostituzzjonal li tigi sollevata quddiem xi qorti - barra I-Qorti Kostituzzjonal jew il-Prim'

---

tal-11 ta' Mejju 2005, dwar prattici kummerċjali żleali fin-negozju mal-konsumatur li tipprobixxi li jsir reklamar dwar tnaqqis fil-prezzijiet.

Awla tal-Qorti Civili - tfisser li dik il-kwistjoni hija, ta' ebda pregju jew valur, vana, nieqsa mis-serjeta', manifestament nieqsa mis-sens, li ma jisthoqqilhiex attenzjoni waqt li 'vessatorja' tfisser li l-kwistjoni giet sollevata minghajr ragunijiet sufficjenti u bl-iskop li ddejjaq u tirrita lill-kontroparti."

II-Qorti tqies li l-ilment mhuwiex van u bla pregju. It-talba odjerna hija bbazata fuq l-illegalita' tad-decizjoni tal-Awtorita' u anke fuq il-kwalita' tal-ligi li hija qed tinvoka biex tiggustifika l-indhil tagħha. Għalhekk il-kawza fiha s-siwi tagħha u kwindi din l-eccezzjoni wkoll ser tigi michuda.

Mertu

It-talba tar-rikorrenti hija bbazata fuq il-protezzjoni sancita bl-artikolu 41 tal-Kostituzzjoni u l-Artikolu 10 tal-Konvenzjoni li jharsu l-liberta' ta' l-espressjoni.

Fil-kawza deciza mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea għad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **Axel Springer AG vs Germany¹¹**, intqal is-segwenti:

"78. Freedom of expression constitutes one of the essential foundations of a democratic society and one of the basic conditions for its progress and for each individual's self-fulfillment. Subject to paragraph 2 of Article 10, it is applicable not only to "information" or

---

¹¹ Deciza fis-7 ta' Frar 2012

"ideas" that are favorably received or regarded as inoffensive or as a matter of indifference, but also to those that offend, shock or disturb. Such are the demands of pluralism, tolerance and broadmindedness without which there is no "democratic society". As set forth in Article 10, freedom of expression is subject to exceptions, which must, however, be construed strictly, and the need for any restrictions must be established convincingly." (Sottolinear ta' din il-Qorti).

L-Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni jaqra :-

(1) *Hlief bil-kunsens tieghu stess jew bhala dixxiplina tal-ġenituri, hadd ma għandu jiġi mfixkel fit-tgawdija tal-libertà tieghu ta` espressjoni, magħduda libertà li jkollu fehmiet mingħajr indhil, libertà li jircievi idejat u tagħrif mingħajr indhil, libertà li jikkomunika ideat u tagħrif mingħajr indhil (kemm jekk il-komunikazzjoni tkun lill-pubbliku in generali jew lil xi persuna jew klassi ta` persuni) u libertà minn indhil dwar il-korrispondenza tieghu.*

(2) *Ebda haġa li hemm fi jew magħmula skont l-awtorità ta` xi li ġi ma għandha titqies li tkun inkonsistenti ma` jew bi ksur tas-subartikolu (1) ta` dan l-artikolu safejn dik il-liġi tagħmel provvediment -*

(a) *li jkun mehtieg rägonevolment –*

(i) *fl-interess tad-difiża, sigurtà pubblika, ordni pubbliku, moralità jew deċenza pubblika, jew saħħa pubblika; jew*

(ii) sabiex jiġu protetti r-reputazzjonijiet, drittijiet u libertajiet ta` persuni ohra, jew il-hajja privata ta` persuni li jkollhom x`jaqsmu ma` proċeduri legali, jiġi evitat il-kxif ta` tagħrif riċevut sigriet, tiġi miżmuma l-awtorità u l-indipendenza tal-qrati, jiġu protetti l-privileġgi tal-Parlament, jew jiġu regolati t-telefonu, it-telegrafu, il-posta, ix-xandir bil-wireless, it-televiżjoni, jew mezzi ohra ta` komunikazzjoni, esibizzjonijiet pubblici jew divertimenti pubblici ; jew

(b) li jipponi restrizzjonijiet fuq ufficjali pubblici,

u hlief safejn dak il-provvediment jew, skont il-każ, il-haġa magħmula skont l-awtorità tieghu tiġi murija li ma tkunx raġonevolment ġustifikabbli f'socjetà demokratika."

Illi fis-sentenza li nghatat fil-25 ta` Gunju 1976 fil-kawza "**Mons. Philip Calleja vs Spettur Dennis Balzan**" il-Qorti ta` l-Appell qalet –

"Wiehed mill-elementi pozittivi tal-liberta` tal-espressjoni hi l-ghażla tal-medium ta` l-espressjoni nnifisha. Li wieħed silenzjozament u għal kollox pacifikament izomm biss f'idejh poster b`xi haga miktuba li biha jesprimi opinjoni li b`xi mod ma tkunx kontra l-ligi hu forsi l-MINIMUM rikonoxxut lil kull cittadin. Li mbaghad, l-opinjoni hekk espressa f'dik il-kitba ma toħġgobx lil xi hadd li jhaddan opinjoni differenti mhux haga ohra hlief manifestazzjoni ta` propju l-istess dritt ta` liberta ta` espressjoni."

Hekk ukoll fis-sentenza li tad-29 ta` Novembru 1986 fil-kawza “Dott. Eddie Fenech Adami noe vs Il-Kummissarju tal-Pulizija et”, il-Qorti Kostituzzjonalri irribadiet hekk :-

*“Il-Qorti, fil-hin li zzomm quddiem ghajnejha l-preokkupazzjoni ta` l-awtoritajiet ikkoncernati u x-xewqa tagħhom li jigu skansati incidenti serji f`pajjizna, ma tistax tinsa li ahna nies li nuru tolleranza għal xulxin, civilizzati bizejjed sabiex nizguraw li haddiehor għandu jkun liberu li jiľtaq `u jitkellem avvolja dak li jista` jingħad ma jkun jinzel xejn għal widnejna, u min-naha l-ohra nizguraw ukoll li fil-laqghat tagħna pubblici jew privati, x-ikunu, jithallew mhux mittiefsa d-drittijiet u libertajiet ta` haddiehor. Jekk hemm xi biza` li jkun hemm xi whud li jimminaccaw dawn id-drittijiet u libertajiet li m`humix biss drittijiet u libertajiet affermati fil-karta tal-Kostituzzjoni, imma jezistu qabel kollox fl-essenza stess tal-bniedem, ikun id-dmir ta` l-awtorita` responsabbi ghaz-zamma tas-sigurta` pubblika u ta` l-ordni pubbliku, li tara li l-minaccja tigi mxejna bl-użu tal-mezzi kollha disponibbli għaliha, imma qatt billi xxejen l-istess drittijiet u libertajiet li jkun hekk illegalment minaccati.”* (Ara wkoll f'dan is-sens rigward id-dmir tal-awtorita` li tissorvelja u thalli min qed jezercita dan il-jedd mingħajr intralc, is-sentenza tal-Qorti Kostituzzjonalri fil-ismijiet “Francis Zammit Dimech et vs Kummissarju tal-Pulizija” deciza mill-Qorti Kostituzzjonalri fit-30 ta` Novembru 1987.

L-Artiklu 10 tal-Konvenzjoni jghid:

1. *Kulhadd għandu d-dritt għal-liberta` ta` espressjoni. Dan id-dritt jinkludi l-liberta li jkollu opinjonijiet u li jircievi u jagħti informazzjoni u ideat mingħajr indhil mill-awtorita` pubblika u mingħajr ma jittieħed kont ta` fruntieri. Dan l-Artikolu ma għandux jimpedixxi Stati milli jehtiegu liċenzi ghax-xandir, televiżjoni jew imprizi cinematografici.*

2. *L-eżerċizzju ta` dawn il-libertajiet, billi jgħib mieghu dmirijiet u responsabbiltajiet, jista` jkun suġġett għal dawk il-formalitajiet, kundizzjonijiet, restrizzjonijiet jew penali kif preskritti b`liġi u li jkunu meħtiega f' soċjeta` demokratika, fl-interessi tas-sigurta` nazzjonali, integrata` territorjali jew sigurta` pubblika, biex jiġi evitat id-diżordni jew l-egħmil ta` delitti, ghall-protezzjoni tas-sahha jew tal-morali, ghall-protezzjoni tar-reputazzjoni jew drittijiet ta` haddiehor, biex jiġi evitat il-kxif ta` informazzjoni riċevuta b`sigriet, jew biex tiġi miżmuma l-awtorita` u l-imparzjalita` tal-ġudikatura."*

Hu pacifiku li l-kwalifika "meħtiega f'soċjeta` demokratika" (*necessary in a democratic society*) hija aktar restrittiva mill-kwalifika ta' "htiega ragjonevoli" (*reasonably justifiable*) uzata fil-Kostituzzjoni.

Illi hawnhekk għandu jiġi precizat li l-Qorti ser tittratta iz-zewg disposizzjonijiet flimkien.

F'dan il-kuntest, l-artiklu 41 tal-Kostituzzjoni, bhall-artiklu 10 tal-Konvenzjoni fl-assjem tieghu, jistabbilixxi, kriterji sabiex jinholoq bilanc bejn id-dritt ta' espressjoni hielsa, min-naha

I-wahda, u, min-naha I-ohra, id-drittijiet u interassi ta' I-Istat, kif ukoll ta' persuni privati, dejjem fil-parametri ta' dak li hu mehtieg jew ragjonevoli f'socjeta' demokratika.

Id-dritt protett bl-artikolu **41 tal-Kostituzzjoni u I-artikolu 10 tal-Konvenzjoni** fit-termini taghhom mhuwiex wiehed absolut, izda arginat bir-responsabbilitajiet u restrizzjonijiet purke' li huma "*ragjonevolment ġustifikabbli*" (I-art.41) jew "*mehtiega*" jew "*necessary in a democratic society*" (art.10) - dak li I-gurisprudenza ta' Strasbourg komunement issejhilha "*a pressing social need*" ghall-protezzjoni ta' drittijiet u nteressi ohrajn hemm imfissra. Anzi I-awturi Harris, O'Boyle & Warbrick jitkellmu dwar "*imperative necessities*" bhala I-kejl li jista' jiggustifika I-interferenza tal-Istat fl-ezercizzju tal-liberta' tal-espressjoni.¹²

Illi minn qari ta' dawn I-artikoli jsegwi li din il-qorti għandha tapplika s-segwenti kriterji sabiex tasal għad-decizjoni tagħha:

1. Jekk kienx hemm interferenza / indhil fid-dritt pretiz.
2. Jekk I-interferenza temani mil-ligi jew saret in forza ta' xi ligi.
3. Jekk I-interferenza saret fit-twettiq tal-ghanijiet legittimi (*legitimate aims*) imfissra fis-subartiklu 41(2) jew 10(2) fuq citati.
4. Jekk I-interferenza kienet ragjonevolment gustifikabbli jew mehtiega, f'socjeta' demokratika kif ukoll proporzjoni

---

¹² Law of the European Convention on Human Rights -3rd eduiton; pp 613

fi-applikazzjoni tagħha kontra r-rikorrenti, tenut kont il-margni tal-apprezzament tal-Istat.

Applikazzjoni ghall-Kaz Odjern

Terga' ttenni li l-Awtorita' assolutament ma dahrlet xejn f'dawn il-kriterji izda tghid biss li r-rikorrenti kienu qed jiksru l-ligi. Effettivament, fezami kostituzzjonali u konvenzjonali, li huma supremi fuq il-ligi ordinarja, dan l-addebitu jigi rovexxjat. Fil-kaz odjern, r-rikorrenti jghidu li lanqas l-ewwel kriterji gie soddisfatt.

Il-Qorti hawnhekk tabilfors trid tikkummenta li l-lenti tagħha fkawzi bhal dawn ma tingħalaqx jekk ir-riorrent/vittma qed jagixxi bi ksur tal-ligi ordinarja. Li kieku tagħmel hekk tkun għamja għas-supremazija tad-drittijiet fondamentali li huma inerenti f'kull bniedem. Jigi precizat li b'dan ma jfissirx li l-ligi ordinarja m'għandhiex tigi rispettata - xejn minn dan. Izda jekk il-ligi ordinarja hija lesiva tal-ligijiet supremi tal-pajjiz, din il-Qorti għandha d-dmir li tintervjeni biex tirrimedja ksur tal-jedd fondamentali u tipprevjeni li dak il-ksur ikompli.

Bniedem li qed jezercita dritt interenti għad-dinjita' tieghu, liema dritt huwa suprem għal-ligi ordinarja, jista' dejjem jfittex il-protezzjoni ta' dik il-ligi suprema.

L-agir tal-Istat, l-uzu tal-poter tal-Istat, imbagħad jigi imkejjel a) skont jekk l-indhil sarx skont il-ligi, b) jekk

kien hemm htiega ghaliha u c) jekk l-uzu twettqitx b'mod proporzjonali sabiex inzamm bilanc bejn il-miri tal-legislatur u d-drittijiet tal-persuna kkoncernata.

I. Indhil/ Interferenza mill-Awtorita' tal-Istat

Illi din il-qorti m'ghandhiex ghaflejn tiddilunga wisq fuq dan il-punt. Ir-rikorrenti wahlu *banner* fuq proprjeta' privata b'messagg ta' sinjifikat politiku. Il-kelma "*politiku*" ma jirreferix ghall-politika partiggjana bejn partiti, imma qed tintuza fis-sena iktar ampu u wiesgha ta' messagg li għandu resonanzi li jinteressaw lis-socjeta' in generali.

Taqbel li l-indhil sehh fuq zewg binarji:

1. Indubbjament meta tneħħew il-Banners bl-ordni tal-Infurzar, kien hemm interferenza bid-dritt ta' espressjoni hielsa.
2. Minbarra dan, din il-Qorti taqbel mas-sottomissjoni tar-rikorrenti li l-indhil sehh ukoll meta l-Awtorita' ippretendiet li r-rikorrenti kellhom u għandhom jaapplikaw ghall-permess ta' zvilupp mahrug minnha biex jezercitaw dan id-dritt fondamentali tagħhom.

Għalhekk il-Qorti ssib li kien hemm interferenza mill-Awtorita' fl-ezercizzju tad-dritt ghall-espressjoni hielsa tar-rikorrenti.

II. Legalita'

Wiehed jistaqsi l-ewwel fuq liema bazi legali agixxiet l-Awtorita'. Fit-tieni lok jekk il-ligi invokata tissoddisfax l-kwalitajiet mehtiega (*quality of law*).

Kif gie ritenut mill-ECHR fis-**Sunday Times v the United Kingdom** (dec. fis-26 ta' April 1979):

"49. In the Court's opinion, the following are two of the requirements that flow from the expression "prescribed by law". Firstly, the law must be adequately accessible: the citizen must be able to have an indication that is adequate in the circumstances of the legal rules applicable to a given case. Secondly, a norm cannot be regarded as a "law" unless it is formulated with sufficient precision to enable the citizen to regulate his conduct: he must be able - if need be with appropriate advice - to foresee, to a degree that is reasonable in the circumstances, the consequences which a given action may entail. Those consequences need not be foreseeable with absolute certainty: experience shows this to be unattainable. Again, whilst certainty is highly desirable, it may bring in its train excessive rigidity and the law must be able to keep pace with changing circumstances. Accordingly, many laws are inevitably couched in terms which, to a greater or lesser extent, are vague and whose interpretation and application are questions of practice."

Illi l-Awtorita' tinsisti li agixxiet in forza tal-ligi, precizament l-Avviz Legali 36 tal-2018 u tal-Kap 552 tal-Ligijiet ta' Malta. Id-disposizzjonijiet rilevanti gja gew ampjament konsiderati minn din il-Qorti *ante*.

Illi fit-trattazzjoni, ir-rikorrenti issottomettew li l-ligi ccitata tfalli mill-kriterji ta' kwalita' mehtiega mill-Konvenzjoni. Din tirrikjedi li d-disposizzjonijiet legali kienu accessibbli u l-konsegwenzi jkunu preveddibbli ghac-cittadin ordinarju, imqar b'assistenza ta' persuna legali.

Issa fil-kaz odjern, l-Awtorita' tinsisti li l-banner hija "*reklam*" ghall-fini tal-Avviz Legali imsemmi u "zvilupp" skont il-Ligi. Jekk dan hu minnu, allura l-agir tal-Awtorita' tigi meqjusa bhala legali.

Izda din il-Qorti ma taqbilx ma din l-interpretazzjoni. Dak li twahhal huwa *banner* - incirata, li lanqas huwa billbord, u kien imdendel ma' hajt ta' barra ta' bini, u mhux imserrha fuq xi qafas jew struttura (prova li ma ngabitx mill-Awtorita').

Fil-fehma tal-Qorti, il-ligi titkellem b'mod inekwivoku dwar "reklam" u gja fissret li l-interpretazzjoni tal-Awtorita' mhi xejn konfortata bil-kliem u tifsira maghmula mil-legislatur. "Reklam" m'ghandux xi tifsira komplikata jew artificjali. Kullhadd jifhem x'xinhu reklam, jew *advertisement*. Fil-kaz odjern, ir-rikorrenti ma kienux qed jirreklamaw oggett, prodott jew servizz kif ampjament discuss *ante*.

Fil-fatt, fil-fehma ta' din il-Qorti, l-enforzar ma sarx bis-sahha tal-Ligi imma aktar precizament, fl-applikazzjoni zbaljata ta' dik il-Ligi. Dan johrog mix-xhieda stess ta' Johann Buttigieg li qal li ftit xhur wara li sar CEO, ta direzzjoni generali li skattat il-makkinarju tal-enforzar. Din l-ordni ma kienitx redatta f'kitba u ma hemmx linji gwida dwar l-interpretazzjoni tagħha jew tal-Ligi.

Aparti dan, jidher mix-xhieda ta' Carmel Gafa, li kien hemm ukoll xi laqghet dwar dan il-messagg in partikolari, li jindika li l-kaz gie indirizzat iktar specifikatament mill-Awtorita'.

Indubbjament kienet din l-ordni li skattat il-makkinarju tal-enforzar tal-Awtorita' u l-ufficjali tal-Awtorita' imxew fuq din l-ordni tal-CEO, li għalihom kellha s-sahha tal-Ligi. Inoltre, billi ma hemmx *paper trail*, u lanqas linji gwida dwar l-interpretazzjoni imposta mill-CEO, l-ordni ezekuttiva fiha innifisha ma ssoddisfatx ir-rekwiziti ta' trasparenza u kontabilita, u wisq inqas ta' kjarezza u prevedibilita'. Tant li c-cittadin privat, rinfaccjat bl-Avviz Legali 36 tal-2018 ma jista' qatt logikament jasal ghall-konkluzjoni li *banner b'messagg politiku fis-sens* fuq spjegat, huwa "reklam".

Issa fil-kaz odjern, il-ligi hija cara - titkellem dwar reklami jew reklamar.

Fid-dawl ta' dan kollu, l-Qorti tqies li l-agir tal-Awtorita' intimata ma saritx bis-sahha tal-Ligi, anzi, kienet ultra vires il-mansionijiet mogħtija lill-Awtorita' mil-legislatur u, in kwantu wasslet ghac-censura effettiva ta' cittadin

privat, tikkostitwixxi agir vjolattiv tad-dritt tar-rikorrenti.

Inoltre, in kwantu li l-ordni amministrattiva, li għandha s-sahha tal-ligi ghall-impiegati tal-Awtorita', mhix accessibbli, cara u prevedibbli, tikkozza mal-kwalita' rikiesta mill-Kostituzzjoni u Konvenzjoni li għandha tigi soddisfatta f'kull ligi.

III. Għanijiet Legittimi

Il-Qorti għandha tinvestiga wkoll jekk l-interferenza saret fit-twettiq tal-ghanijiet legittimi (*legitimate aims*) imfissra fis-subartiklu 41(2) jew 10(2) fuq citati.

L-Awtorita' ma invokat l-ebda wiehed mir-ragunijiet imsemmija sabiex tiggustifika l-interferenza tagħha. Agixxiet biss abbażi tal-konsiderazzjoni li r-rikorrenti kisru l-ligi meta wahhu l-banners mingħajr permess.

Kwindi l-ebda wiehed mill-ghanijiet jaapplika bhala gustifikazzjoni.

Jispetta lill-Istat li jiddefendi l-agir tieghu abbażi ta' wiehed jew aktar mill-eccezzjonijiet sollevati li f'dan il-kaz, m'ghamlux.

Illi din il-qorti daret l-eccezzjonijiet cioe' *legitimate aims* li setghu *semmai* jiggustifikaw l-agir tal-Awtorita'. Apparti li kazijiet ta' espressjoni politika għandhom jiksbu l-oghla

protezzjoni, minn qarti tal-miri legittimi imfissra fil-Kostituzzjoni u fil-Konvenzjoni, tqis li l-ebda wiehed minnhom huwa applikabbli ghall-kaz in dizamina.

Ghalhekk issib ukoll li l-agir tal-Awtorita' ma kienx gustifikabbli.

IV. Jekk l-interferenza kienet ragjonevolment gustifikabbli jew mehtiega, f'socjeta' demokratika kif ukoll proporzjonal fl-applikazzjoni tagħha kontra r-rikorrenti, tenut kont il-margni tal-apprezzament tal-Istat.

Espressjoni Politika - I-Oghla Grad ta' Protezzjoni

Ikkonsidrat qabel xejn li Daphne Caruana Galizia kienet gurnalista fejn bil-kitba tagħha, kienet timmira għat-tkixxif ta' korruzzjoni fl-oghla livelli politici fil-pajjiz. Huwa evidenti li hafna mill-kitbiet tagħha offendew u ddisturbaw uhud. Il-messagg fuq il-banners jagħmel mistoqsijiet intrinsikament marbutin mal-qtıl tagħha. L-avukat Peter Caruana Galizia spjega li "*Għalija dan kien puramente messagg ta' natura politika fil-kontroversja fil-pajjiz dwar l-istat ta' impunita', li, fl-opinjoni tieghu, għen biex il-qtıl ta' marti seta' kien possibbli.*"

Għalhekk din il-Qorti taqbel li l-kontenut tal-messagg huwa wieħed politiku, mhux fis-sens ta' politika partiggjana, imma fis-sens ta' insistenza ghall-kontabilita' fil-pajjiz. Kif gie sottomess fit-trattazzjoni, dan hu messagg li jirrigwarda t-

saltna tad-dritt fl-ambitu ta' demokrazija. "Jigifieri messagg politiku li jgiegħlek tahseb ... illi jqajjem mistoqsijiet u li jkompli jsawwar dak id-djalogu u dak id-dibattitu mehtieg f'socjeta' demokratika."

B'hekk din il-Qorti tqies li l-messagg kontenut fil-banner huwa fost dawk li jattiraw l-oghla protezzjoni tal-Ligi.

Hekk fil-kaz **Savva Terentyev v Russia**,¹³ il-Qorti Ewropea f'Strasbourg applikat l-oghla livell ta' protezzjoni għad-dritt ta' espressjoni politika.

Il-Qorti l-ewwel rribadiet il-principju generali li jiggwida l-applikazzjoni tal-Artikolu 10 u ciee:

"1. The general principles for assessing whether an interference with the exercise of the right to freedom of expression has been "necessary in a democratic society" are well-settled in the Court's case-law and were reiterated in a number of cases. The Court has stated, in particular, that freedom of expression constitutes one of the essential foundations of a democratic society and one of the basic conditions for its progress and for each individual's self-fulfillment. Subject to Article 10 § 2, it is applicable not only to "information" or "ideas" that are favourably received or regarded as inoffensive or as a matter of indifference, but also to those that offend, shock or disturb. Such are the demands of that pluralism, tolerance and broadmindedness without which there is no "democratic

---

¹³ 28 ta' Awwissu 2018.

society" (see, among the recent authorities, **Morice v. France** [GC], no. 29369/10, § 124, ECHR 2015; **Pentikäinen v. Finland** [GC], no. 11882/10, § 87, ECHR 2015; **Perinçek**, cited above, § 196; and **Bédat v. Switzerland** [GC], no. 56925/08, § 48, ECHR 2016)."

Imbagħad kompliet :

"2. Moreover, there is little scope under Article 10 § 2 of the Convention for restrictions on political speech or on debate on questions of public interest. It is the Court's consistent approach to require very strong reasons for justifying restrictions on such debate, for broad restrictions imposed in individual cases would undoubtedly affect respect for the freedom of expression in general in the State concerned (see **Feldek v. Slovakia**, no. 29032/95, § 83, ECHR 2001-VIII, and **Sürek v. Turkey** (no. 1) [GC], no. 26682/95, § 61, ECHR 1999-IV). (Sottolinear ta' din il-Qorti).

Din il-protezzjoni testendi għal kull tip jew forma ta' espressjoni. Hekk kif gie ritenut fil-kaz **Mătāsaru v. The Republic of Moldova**¹⁴:

"3. The Court has also held that opinions, apart from being capable of being expressed through the media of artistic work, can also be expressed through conduct. For example, it has considered that the public display of several items of dirty clothing for a short time near

---

¹⁴ 15 ta' Jannar 2019

Parliament, which had been meant to represent the “dirty laundry of the nation”, amounted to a form of political expression (see Tatár and Fáber v. Hungary, no. 26005/08 and 26160/08, § 36, 12 June 2012). Likewise, it has found that pouring paint on statues of Ataturk was an expressive act performed as a protest against the political regime at the time (see Murat Vural v. Turkey, no. 9540/07, §§ 54-56, 21 October 2014). Detaching a ribbon from a wreath laid by the President of Ukraine at a monument to a famous Ukrainian poet on Independence Day has also been regarded by the Court as a form of political expression (see Shvydka v. Ukraine, no. 17888/12, §§ 37-38, 30 October 2014)."

Illi kif jirrizulta mill-konsiderazzjonijiet ta' din il-Qorti, huwa manifest li l-Awtorita' agixxiet minghajr gustifikazzjoni, b'mod arbitrarju u abbuživ. Ma hemm xejn fl-agir tagħha li setghet tigi gustifikata bhala mehtiega f'socjeta' demokratika (a pressing social need) jew ragjonevolment mehtiega f'socjeta' demokratika. Ir-referenza għall-misapplikazzjoni ta' ligi sussidjarja li suppost tirregola reklamar, ma ssalvax l-Awtorita'.

Ir-referenza vaga u mhux ippruvata għal rapporti u *complaints* fuq xi media socjali, jew minn xi membri mhux identifikati jew identifikabbli tal-pubbliku, certament m'ghandux jingħata l-ebda importanza. Anke li kieku kien hemm rapporti u ilmenti, socjeta' demokratika mhix socjeta' mmexxija minn *mob rule* imma mill-principji fuq enuncjati li jagħtu l-oghla protezzjoni lill-forma ta' espressjoni politika.

Għaldaqstant fil-kaz odjern, din il-Qorti ma ssibx li kien hemm a *pressing social need* għat-tnejhija tal-banners, u lanqas li dan l-agir kien ragjonevolment mehtieg f'socjeta' demokratika. Effettivament lanqas jirrizulta li l-Awtorita' għamlet xi ezercizzju intern biex tikkonsidra l-impatt tal-messagg fl-ambitu tal-ligijiet supremi fil-pajjiz - obbligu li jinkombi fuqha bhala agent tal-Istat.

Illi gjaladarba lanqas issib li kien hemm xi għan legittimu ghall-agir tal-Awtorita', proprijament ma hemmx għalfejn li din il-Qorti tezamina jekk il-mezzi uzati kienu proporzjonati ghall-otteniment ta' dak l-ghan.

Konsegwentement issib li ma hemm l-ebda gustifikazzjoni fit-termini tal-Konvenzjoni u tal-Kostituzzjoni ghall-agir tal-Awtorita` intimata.

Rimedju

Illi fit-trattazzjoni gie precizat mid-difensur tar-rikorrenti li huma m'humiex qed jiġi jinsitu li jigu awtorizzati jerggħu iqiegħdu l-banner fejn kien.

Proprijament fid-dawl tas-suespost, ma hemm bzonn l-ebda awtorizzazzjoni minn din il-Qorti għalhiex gie meqjus li għandhom dritt inerenti li jasponu dan il-messagg mingħajr il-htiega ta' permess mill-Awtorita.

L-intimata ma qalet xejn dwar din it-talba.

Illi din il-Qorti hi tal-fehma li r-rikorrenti għandhom jingħataw kumpens non-pekunjarju oltre dikjarazzjoni ta' lezjoni.

Ikkonsidrat li r-rikorrenti huma ir-ragel u ulied Daphne Caruana Galizia rispettivament, u permezz tal-banners in mertu, ma kienux qed jesprimu biss mistoqsijiet bhala osservaturi estranei ghall-akkadut, rigward qtil intimament konness max-xogħol tagħha, imma wkoll mistoqsijiet, bhala qrabatha, rigward min ser jinżamm responsab bli ghall-qtil tagħha. Il-fatt li din il-vuci tagħhom tagħhom giet imsikkta, għal darba, darbtejn, u mingħajr ma nghataw l-opportunita' li jiddefendu l-kaz tagħhom, tabilfors ikkagunatilhom dieqa kbira.

Għalhekk tillikwida l-kumpens għad-danni non-pekunjarji ex *aequo fl-ammont ta' hamest elef ewro (€5,000) għal kull wieħed mir-rikorrenti.¹⁵*

III. KONKLUZJONI.

Illi għaldaqstant għal dawn il-motivi, din il-Qorti, **taqta' u tiddeciedi**, billi fil-waqt li tichad l-eccezzjonijiet kollha tal-Awtora' intimata, tiddisponi mit-talbiet skont dan li gej:

- 1) Tilqa' l-ewwel talba u tiddikjara li l-applikazzjoni u l-interpretazzjoni mill-Awtora' intimata tar-Regolamenti

---

¹⁵ Vede sentenza fil-kaz ta' Belpietro v Italy.

kontenuti fl-Avviz 36 tal-2018 li wasslet ghall-hrug tal-'Avviz ta' Twaqqif u Twettiq rigward Billboards u Riklami' jammonta ghal interferenza mhux gustifikata, sproporzjonata u mhux mehtiega f'socjeta` demokratika u ghalhekk ghal vjolazzjoni tal-**Artikolu 10 tal-Konvenzjoni Ewropea** inkorporata fil-Ligijiet ta' Malta permezz ta' Kapitolu 319 u tal-**Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni ta' Malta**;

- 2) Tilqa' t-tieni talba u tiddikjara li t-tnehhija tal-*banners* minn fuq proprjeta` privata tammonta fiha nnifisha ghal interferenza mhux gustifikata, sproporzjonata u mhux mehtiega f'socjeta` demokratika u ghalhekk ghal vjolazzjoni tal-Artikolu 10 tal-Konvenzjoni Ewropea inkorporata fil-Ligijiet ta' Malta f'Kapitolu 319 u tal-Artikolu 41 tal-Kostituzzjoni ta' Malta;
- 3) Tilqa' t-tielet talba fis-sens li fuq talba tal-istess rikorrenti, tqies li d-dikjarazzjoni ta' lezjoni tad-drittijiet imsemmija hija sufficienti biex din il-lezjoni tigi rimedjata oltre dak li ser jigi likwidat fkumpens non-pe kunjarju.
- 4) Tilqa' r-raba' talba u tillikwida ammont ta' kumpens xieraq ghal tali vjolazzjoni fl-ammont ta' hamest elef ewro (€5,000) pagabbi l'il kull wiehed mir-rikorrenti u konsegwentement tikkundanna lill-Awtorita' intimata thallas l-ammont hekk likwidat lir-rikorrenti flimkien mal-imghaxijiet legali dekorribbli millum sad-data tal-pagament effettiv.

L-ispejjez jithallsu mill-Awtorita` intimata.

Moqrija.

**Onor. Imhallef Lorraine Schembri Orland
LL.D., M.Jur.(Eur.Law), Dip.Trib.Eccles.Melit.
16 ta' Lulju 2019**

**Josette Demicoli
Deputat Registratur
16 ta' Lulju 2019**

Draft